Podpisany przez:
Joanna Kwaśniowska
dnia 12 lutego 2026 r.

UCHWAŁA NR XX/177/2026
RADY MIEJSKIEJ W PRZECŁAWIU

z dnia 12 lutego 2026 r.

w sprawie przyjęcia" Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Przecław na lata 2026-2029"

Na podstawie 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j.Dz. U. 2025 r. poz. 1153, ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4, ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.Dz. U. z 2024 r., poz. 1292, ze zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu Delegatura w Tarnobrzegu, Rada Miejska w Przecławiu uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Przecław na lata 2026 - 2029" stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Przecławia.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Przecławiu

Joanna Kwaśniowska

Załącznik do uchwały nr XX/177/2026
Rady Miejskiej w Przecławiu
z dnia 12 lutego 2026 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PRZECŁAW NA LATA 2026-2029

Przecław
2025

ZLECENIODAWCA:

Urząd Miejski w Przecławiu
ul. Kilińskiego 7
39-320 Przecław
tel. (17) 227 67 10 / (17) 581 31 19
e-mail: urzadmiejski@przeclaw.org
www.przeclaw.org

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Miejska 93/12B
35-317 Rzeszów
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:
Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP ... **4**

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... **5**

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE ... **6**

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ... **14**

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym ... 14

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 ... 14

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 ... 15

4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 ... 16

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu ... 17

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025 ... 17

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030 ... 20

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030 ... 20

4.2.4 Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2022-2030 ... 22

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ... **24**

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy) ... 24

5.1.1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przecław ... 24

5.1.2 Strategia Rozwoju Gminy Przecław na lata 2016-2026 ... 26

5.1.2 Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2022 – 2030 ... 27

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przecław ... 27

5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy ... 30

5.2.1 Ogólna charakterystyka obszaru gminy ... 30

5.2.2 Zarys historii miejscowości gminy ... 31

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy ... 37

5.2.4 Zabytki archeologiczne ... 47

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony ... 48

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków ... 48

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ... 49

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków ... 49

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków ... 50

5.5 Dziedzictwo niematerialne ... 50

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ ... **52**

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE ... **54**

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami ... 55

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... **59**

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... **60**

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... **61**

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW ... **62**

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym, czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia), jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego.

W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnacja tożsamości regionalnej).

Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania Programu. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym XI rozdziale opisano realizację i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 537, ze zm.)* mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy.

Celem *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. (uchylony).
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** *(Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.)* w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (…) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju".

Art. 6 ust. 1 i 2: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym".

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa".

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** *(t. j. Dz. U. z 2025, poz. 537, ze zm.),* która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu

warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury".

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków;

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) Utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami

nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, zasadami i warunkami sytuowania obiektów małej architektury, składowaniem lub magazynowaniem odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy, albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19: wskazuje, że: 1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20: „Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.”

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy".

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych".

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków".

Art. 107a. 1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,

2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,

3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości – podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107c. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** *(t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1153),* gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (…) kultury, w tym (…) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami". Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji

kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 527, ze zm.)*. Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 418)*. Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 647, ze zm.)*. W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 884),* której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 1077, ze zm.).* Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
  - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 1173)*. Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością

kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** *(t. j. Dz. U. 2024, poz. 1491, ze zm.).* W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 637).*

- **Ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych** *(t. j. Dz. U. 2018, poz. 2337).*

- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** *(t. j. Dz. U. 2015, poz. 774, ze zm.).*

- **Ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych** *(t. j. Dz. U. 2024, poz. 82).*

- **Ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym** *(t. j. Dz. U. 2024, poz. 1176, ze zm.).*

- **Ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 567).*

- **Ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 707).*

- **Ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 769, ze zm.).*

- **Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji** *(t. j. Dz. U. 2024, poz. 278).*

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 385).* Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów" (art. 1).

  Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

„1) gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie;
2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów;
3) przechowywanie gromadzonych zabytków, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych;
4) zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody;
5) urządzanie wystaw stałych i czasowych;
6) organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych;
7) prowadzenie działalności edukacyjnej;
7a) popieranie i prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę;
8) udostępnianie zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych;
9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania oraz korzystania ze zbiorów i zgromadzonych informacji;
10) prowadzenie działalności wydawniczej.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** *(t. j. Dz. U. 2022, poz. 2393)*. Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 1173).*

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków *(Dz. U. z 2019 r. poz. 1721);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa *(Dz. U. z 2017 r. poz. 928);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 30.09.2024 r. zmieniające rozporządzenie ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2024 r. poz. 1462);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne *(Dz. U. z 2014 r. poz. 110);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., nr 30, poz. 259);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych *(Dz. U. z 2004 r., nr 212, poz. 2153);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę *(Dz. U. z 2011, nr 89, poz. 510);*

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 19.07.2019 r. ws. wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej *(Dz. U. z 2019, poz. 1470);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 3.02.2006 r. zmieniające rozporządzenie ws. odznaki „Za opiekę nad zabytkami" *(Dz. U. z 2006, nr 24, poz. 181);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 09.04.2004 r. ws. organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków *(Dz. U. z 2004, nr 75, poz. 706);*
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 01.04.2004 r. ws. nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych *(Dz. U. z 2004, nr 71, poz. 650).*

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie, jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1995 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Do
- kument The Valletta Pronciples for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas – przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.,
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.,
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Przecław jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotykają problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Mają one przede wszystkim wpływ na działania podejmowane przez gminę.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest *Krajowy Program Opieki nad Zabytkami*. Dokument ten obejmuje lata 2023-2026. Został on przyjęty Uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.

W ramach tego Programu będą realizowane następujące cele:

CEL GŁOWNY: ZWIĘKSZENIE ODPORNOŚCI ZASOBU ZABYTKOWEGO W POLSCE.

Cel główny został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych, tj.:

Cel szczegółowy 1: Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnieniu narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunek działań 1.1: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju:

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej;
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego;
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górniczym/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnianych;
4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Kierunek działań 1.2: Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości:

1. Model i system wartościowania zabytków;
2. Plany zarządzania dla pomników historii;
3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
4. System bezpieczeństwa zabytków;
5. Projektowanie konserwatorskie.

Kierunek działań 1.3: Realizacja międzynarodowych zobowiązań:

1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków;
2. Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001;
3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE;
4. Wsparcie planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.1: Cyfryzacja procesów administracyjnych:

1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;

2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.2: Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków:

1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+;
2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego;
3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D;
4. Rozwój portalu Zabytek.pl.

Kierunek działań 2.3: Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Premia zabytkowa;
2. Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Cel szczegółowy 3: Roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Kierunek działań 3.1: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych:

1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków;
2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
3. Twój dom – dialog z tradycją;
4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”;
5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych - szkolenia dla samorządów.

Kierunek działań 3.2: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego:

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego;
3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny;
4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego;
5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom;
6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami;
7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,

✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych,

✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,

- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów *"Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich"*. Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego - przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;

7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana, jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Przecław zgodny jest z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025

Dokumentem dotyczącym w całości problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami regionu, w tym gminy Przecław jest *Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2022-2025.* Został przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą nr LVI/972/22 w dnia 28 grudnia 2022 r. Znajdujące się tam zapisy kompleksowo podejmują tematykę ochronę każdej kategorii zabytków oraz szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego. Ustalenia tam zawarte wynikają z zapisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, kreślą główne kierunki i priorytety dla działań związanych z ochroną dziedzictwa.

Jako główny cel strategiczny kolejnej edycji *Programu* należy uznać wzmacnianie systemu ochrony zabytków w celu kształtowania pamięci i szacunku dla przeszłości jako siły budującej więź społeczną i otwierającej nowe perspektywy rozwoju w przyszłości.

Służyć temu mają następujące priorytety:

PRIORYTET I - Rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym o zabytkach oraz o roli dziedzictwa regionalnego w kształtowaniu bogactwa kulturowego kraju - budowanie więzi społecznych oraz świadomości znaczenia i celów ochrony dziedzictwa kulturowego **/działania badawcze, edukacyjne, promocyjne/.**

Kierunek działania 1: Działania edukacyjne za pośrednictwem instytucji kultury oraz we współpracy z organizacjami społecznymi:

Zadanie 1-1-1 Inicjowanie akcji edukacyjnych i promocyjnych na temat zasobu zabytków w województwie, na temat specyfiki regionalnej i wartości dziedzictwa kulturowego materialnego oraz niematerialnego za pośrednictwem szkół, instytucji kultury, stowarzyszeń, przy współpracy z zarządami powiatów i gmin oraz placówkami badawczymi regionu;

Zadanie 1-1-2 Włączanie się w funkcjonowanie i organizację lokalnych, regionalnych i ponadregionalnych szlaków dziedzictwa (szlaków kulturowych);

Zadanie 1-1-3Promowanie dobrych praktyk w ochronie dziedzictwa kulturowego, przy wykorzystaniu konkursów, nagród, wydarzeń kulturalnych (np. Dni Dziedzictwa) oraz mediów;

Zadanie 1-1-4Inicjowanie i wspieranie akcji informacyjnych dla właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie zasad i możliwości działań na rzecz właściwego użytkowania i utrzymania obiektów zbytkowych;

Zadanie 1-1-5 Wykorzystanie promocyjne i rozpropagowanie 10. rocznicy wpisu cerkwi drewnianych w regionie Karpat w Polsce i na Ukrainie na listę światowego dziedzictwa UNESCO (2023 r.);

Kierunek działania 2: Działania edukacyjno - promocyjne za pośrednictwem mediów elektronicznych (strona internetowa województwa oraz podległych instytucji kultury, etc.):

Zadanie 1-2-1 Wspieranie publikacji informacji o dziedzictwie kulturowym regionu w portalach internetowych własnych oraz zewnętrznych, promujących walory i zasoby kulturowe oraz krajobrazowe Podkarpacia, a także szlaki kulturowe, które przechodzą przez obszar województwa;

Zadanie 1-2-2 Podejmowanie działań promocyjnych przez udział (lub patronat) w inicjatywach na szczeblu wojewódzkim i krajowym, w których można prezentować zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego regionu;

Zadanie 1-2-3 Wspieranie trwania i poszanowania regionalnych tradycji niematerialnych, stanowiących ważny wkład w dziedzictwo kulturowe kraju – promocja w mediach ogólnokrajowych działań związanych z wdrażaniem konwencji UNESCO o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego – propagowanie krajowych list konwencji;

Zadanie 1-2-4Wprowadzanie i aktualizacja informacji adresowanych do właścicieli i użytkowników zabytków na strony internetowe województwa podkarpackiego i wojewódzkich instytucji kultury;

Zadanie 1-2-5Wsparcie procesów digitalizacji zbiorów muzealnych znajdujących się na terenie województwa podkarpackiego.

PRIORYTET II - Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym, w szczególności zabytkami jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa **/działania w sferze materialnej ochrony oraz użytkowania zasobu zabytkowego/.**

Kierunek działania 3: Bieżące użytkowanie i utrzymanie funkcjonalności obiektu z poszanowaniem jego specyfiki zabytkowej:

Zadanie 2-3-1Kontynuacja dotowania prac konserwatorskich przy zabytkach przez udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa podkarpackiego;

Zadanie 2-3-2.Zabezpieczenie środków finansowych na ochronę i utrzymanie obiektów zabytkowych pozostających we władaniu i zarządzie województwa;

Zadanie 2-3-3Realizacja zadań w zakresie opieki nad cmentarzami wojennymi z I wojny światowej;

Zadanie 2-3-4Korzystanie z dostępnych środków zewnętrznych dla poprawy stanu środowiska i krajobrazu kulturowego województwa w ramach kompetencji i zadań własnych samorządu województwa;

Zadanie 2-3-5Współfinansowanie szlaków kulturowych - szlaków turystycznych i tematycznych (np. w zakresie udostępniania zabytków na szlaku architektury drewnianej);

Zadanie 2-3-6Bieżąca dbałość o stan zachowania i formy użytkowania obiektów pozostających we władaniu Województwa Podkarpackiego;

Zadanie 2-3-7Wspieranie instytucji kultury realizujących zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami;

Kierunek działania 4: Monitoring stanu zachowania obiektów zabytkowych:

Zadanie 2-4-1Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz powiatami i gminami z terenu województwa w celu poprawy przepływu informacji na temat gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków;

Zadanie 2-4-2Integrowanie działań z zakresu ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego w celu monitorowania ładu krajobrazowego w obszarach cennych pod względem krajobrazu kulturowego;

Zadanie 2-4-3Prowadzenie monitoringu stanu zachowania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych pozostających we władaniu i użytkowaniu województwa podkarpackiego;

Zadanie 2-4-4Podejmowanie interwencji zgodnie z regulacjami prawnymi przez zawiadomienie organów ochrony zabytków w przypadku powzięcia informacji i udokumentowania zagrożenia lub niszczenia obiektu zabytkowego (nieruchomego, ruchomego lub archeologicznego);

Zadanie 2-4-5Podejmowanie interwencji zgodnie z regulacjami prawnymi przez zawiadomienie organów ochrony zabytków, w przypadku uzyskania zgłoszenia natrafienia na przedmioty o charakterze archeologicznym;

Zadanie 2-4-6Dokumentowanie bieżących działań związanych z pracami konserwatorskimi oraz inicjatywami w zakresie propagowania i ochrony dziedzictwa kulturowego;

Zadanie 2-4-7Monitorowanie i wspieranie działań w zakresie poprawy dostępności zabytków dla osób ze szczególnymi potrzebami;

PRIORYTET III - Budowanie współpracy z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi, środowiskiem kościelnym i osobami fizycznymi na rzecz intensyfikacji działań służących efektywnej ochronie i opiece nad zabytkami oraz niematerialnym dziedzictwem kulturowym województwa podkarpackiego **/działania organizacyjne i zarządcze, koordynacja i współpraca, dążenie do efektu synergii działań/.**

Kierunek działania 5: Budowa koalicji w pozyskiwaniu środków, finansowaniu i realizowaniu zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego:

Zadanie 3-5-1 Zabezpieczenie środków na promocję (informacja turystyczna, informacja historyczna, konkursy i działania aktywizujące miejscową społeczność) w zakresie uczestniczenia w dokumentowaniu i ochronie dziedzictwa;

Zadanie 3-5-2 Inicjowanie działań i wspieranie inicjatyw na rzecz ochrony zabytków przez udzielanie pomocy finansowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa podkarpackiego;

Zadanie 3-5-3 Wspieranie inicjatyw służących dokumentowaniu (fotografie, rysunki, opisy, zbieranie informacji historycznych i legend) tradycyjnego budownictwa wiejskiego i kapliczek przydrożnych w granicach województwa – inicjowanie konkursów, nagradzanie aktywnych szkół i organizacji społecznych;

Zadanie 3-5-4 Udział w finansowaniu szlaków kulturowych w zakresie udostępniania i dozoru obiektów zabytkowych (np. przewodnicy na szlaku architektury drewnianej lub w obiektach z listy światowego dziedzictwa UNESCO).

Zadanie 3-5-5 Wypracowanie merytorycznej współpracy w zakresie opieki nad zabytkowymi założeniami zieleni z instytucjami zajmujących się ochroną środowiska, planowaniem przestrzennym i ochroną zabytków, ze względu na szczególne znaczenie tych zabytków w obliczu zmian klimatycznych;

Zadanie 3-5-6 Dążenie do zwiększenia ilości środków przeznaczanych na zakupy dzieł sztuki w muzeach podległych samorządowi województwa;

Kierunek działania 6: Kształtowanie polityki województwa przez uwzględnianie w dokumentach zarządczych i planistycznych uwarunkowań i zadań w zakresie poszanowania dziedzictwa kulturowego:

Zadanie 3-6-1 Konsekwentne uwzględnianie potrzeb ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w dokumentach strategicznych, planistycznych i zarządczych, ze szczególnym uwzględnieniem analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego województwa;

Zadanie 3-6-2 Wdrażanie wniosków audytu krajobrazowego w sferze planistycznej i zarządczej;

Zadanie 3-6-3 Inicjowanie, opracowywanie i aktualizacja w skali województwa dokumentów dotyczących ochrony zabytków w sytuacjach kryzysowych i w przypadku szczególnych zagrożeń;

Zadanie 3-6-4 Inicjowanie i wspieranie realizacji kompleksowego rozpoznania zasobu zabytków poprzemysłowych w województwie podkarpackim oraz wybór obiektów szczególnie wartościowych;

wytypowanie i wykonanie prac studialnych wraz z propozycjami adaptacji do nowych funkcji najcenniejszych obiektów poprzemysłowych (działania wspólnie z samorządami lokalnymi, stowarzyszeniami, wojewódzkim konserwatorem zabytków, NID Oddział Rzeszów).

Omawiany dokument w kilku miejscach odnosi się do obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy Przecław:

- układ przestrzenny miasta Przecław został wymieniony wśród układów o średniowiecznej proweniencji,
- wieża mieszkalna w Rzemieniu wymieniona jest wśród architektury rezydencjonalnej i obronnej,
- park w Rzemieniu i Przecławiu został wymieniony wśród parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni.

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030

Kolejnym istotnym dokumentem, który będzie miał wpływ na niniejszy program to obowiązujący *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego*. Uchwalony został Uchwałą Nr XLVIII/522/2002 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 30 sierpnia 2002 r. (Dz. Urz. Województwa Podkarpackiego z 17 października 2002 r. Nr 64, poz. 1320). Został on opracowany w oparciu o przepisy ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994 r. jako podstawowe narzędzie prowadzenia przez władze samorządowe województwa polityki regionalnej, w tym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego. Ze względu na konieczność dostosowania do obowiązujących przepisów prawa oraz przyjętych dokumentów i programów krajowych i wojewódzkich, projekt zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego został opracowany jako nowa edycja planu i uchwalony Uchwałą Nr LIX/930/18 z dnia 27 sierpnia 2018 r.

Plan jest dokumentem planistycznym, który odnosi się do zagadnień istotnych dla właściwego funkcjonowania przestrzeni całego województwa. Wśród silnych stron województwa wymienia się dużą różnorodność i bogactwo materialnego dziedzictwa kulturowego, wynikającego między innymi z historycznej wielokulturowości regionu. Wskazuje się, że na jakość krajobrazu kulturowego niekorzystnie wpływają m.in. brak ładu i niska jakość zagospodarowania przestrzennego, zanik tradycyjnego budownictwa wiejskiego i małomiasteczkowego, niedostateczna ochrona zasobów zabytkowych pozostających poza rejestrem. Przyjęta polityka przestrzenna ma na celu ochronę cennych zabytków dziedzictwa kulturowego i przeciwdziałanie ww. niekorzystnym zjawiskom.

Głównymi celami polityki przestrzennej są:

- ✓ Zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych,
- ✓ Zachowanie i ochrona walorów przestrzeni w tym walorów krajobrazu kulturowego,
- ✓ Zachowanie i ochrona współczesnego materialnego dziedzictwa kulturowego,
- ✓ Rozwijanie sieci szlaków kulturowych jako istotnego elementu spajającego zasoby kulturowe województwa,
- ✓ Ochrona pozostałych zasobów i elementów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów niematerialnych.

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030

Ważnym dokumentem określającym działania gminy w zakresie dziedzictwa kulturowego jest *Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie2030*. Główny celem Strategii jest *"Odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo i egzogenicznych regionu, zapewniające trwały, zrównoważony i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa"*.

W Strategii wymieniono obszary i priorytety z poszczególnymi celami. Poniżej wymieniono te, które dotyczą ochrony dziedzictwa kulturowego.

Obszar 2 - Kapitał ludzki i społeczny

2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe:

2.3.1. Tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców.

Zakładane działania:

- ✓ monitorowanie inicjatyw oraz prowadzenie badań w obszarze kultury we współpracy z przedstawicielami sektora kultury, edukacji i instytucjami naukowo-badawczymi;
- ✓ tworzenie bogatej oferty kulturalnej wraz z poprawą jej dostępności oraz inicjowanie działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych i budowy więzi lokalnych;
- ✓ inicjowanie działań mających na celu popularyzację kultury i dziedzictwa, w tym dziedzictwa niematerialnego i kultury technicznej, jako elementu umacniania tożsamości regionalnej oraz pomnażania kapitału ludzkiego i społecznego;
- ✓ stwarzanie warunków sprzyjających wzrostowi kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, m.in. poprzez rozwój edukacji kulturowej;
- ✓ wsparcie twórców oraz stymulowanie rozwoju kultury poprzez dedykowane programy stypendialne, konkursy i nagrody tematyczne;
- ✓ promocja regionu oraz popularyzacja jego kultury poprzez rozwój turystyki kulturowej;
- ✓ rozwój działań i form instytucjonalnej ochrony i popularyzacji dziedzictwa Kresów, w tym Portalu Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej;
- ✓ stworzenie Podkarpackiego Szlaku Filmowego wychodzącego naprzeciw potrzebie opracowania i upowszechniania filmowego dziedzictwa kulturowego regionu oraz przygotowanie oferty profesjonalnych wydarzeń filmowych.

2.3.2. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego.

Zakładane działania:

- ✓ realizacja projektów kulturowych o randze ponadregionalnej i międzynarodowej;
- ✓ integracja działań z przedsięwzięciami w obszarze przemysłów kultury, w szczególności przemysłu filmowego;
- ✓ inicjowanie i wspieranie procesów na rzecz tworzenie silnych marek kulturowych o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym;
- ✓ sieciowanie podmiotów zaangażowanych w tworzenie, ochronę, udostępnianie, popularyzację kultury oraz dziedzictwa kulturowego w celu integracji działań w obszarze kultury, w tym Indeksu Kultury jako cyklicznej konferencji i wydarzeń towarzyszących.

2.3.3. Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego.

Zakładane działania:

- ✓ ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo jako element działań prorozwojowych i prospołecznych;
- ✓ restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych;
- ✓ poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury;
- ✓ realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury;
- ✓ budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódzkiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu;
- ✓ rozwój Podkarpackiego Centrum Nauki „Łukasiewicz” jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego.

4.2.4 Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2022-2030

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2021-2030 to wynik inicjatywy i współpracy Jednostek Samorządu Terytorialnego z obszaru Województwa Podkarpackiego i Małopolskiego, która została sformalizowana na mocy porozumienia z dnia 6 grudnia 2021 r.

Administracyjnie „Dorzecze Wisłoki" obejmuje obszar całych powiatów: dębickiego, jasielskiego i mieleckiego w województwie podkarpackim, a także fragmenty powiatów: krośnieńskiego (gminy Chorkówka i Jedlicze) w województwie podkarpackim oraz gorlickiego (gminy Biecz i Sękowa) i tarnowskiego (gmina Szerzyny) w województwie małopolskim. Obszar „Dorzecza Wisłoki" obejmuje zatem 32 gminy, w tym: 3 gminy miejskie (obejmujące miasta powiatowe), 7 gmin miejsko-wiejskich (których siedzibami są pozostałe miasta) oraz 22 gminy wiejskie. Większość obszaru położona jest w granicach województwa podkarpackiego (29 gmin, 87,5% ogólnej powierzchni i 93,3% całkowitej liczby mieszkańców), a jedynie 3 gminy w granicach województwa małopolskiego (Rysunek 2.).

W Strategii zaprezentowano cztery główne cele oraz ich kierunki działań. Poniżej wymieniono te, które dotyczą ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel 2. Bardziej komercyjna gospodarka wykorzystująca endogeniczny potencjał obszaru, w szczególności walory turystyczne Dorzecza Wisłoki.

Kierunki działań:

Kierunek działania 2.2. Rozwój ponadlokalnych produktów i usług turystycznych „Dorzecza Wisłoki".

„Dorzecze Wisłoki" posiada znaczny potencjał do rozwoju turystyki, która to powinna stanowić jeden z filarów jej trwałego rozwoju. Na terenie „Dorzecza Wisłoki" znajdują się zarówno obszary o szczególnych walorach przyrodniczych, jak i liczne obiekty historyczne świadczące o jego bogatym dziedzictwie materialnym.

W pierwszej kolejności należy dążyć do renowacji istniejących zabytków i to zarówno pojedynczych budynków/budowli, jak i całych założeń urbanistycznych, tak aby podnieść ich atrakcyjność dla turystów.

Równocześnie powinny powstać nowe, ponadlokalne trasy np. rowerowe łączące zabytki kultury materialnej i miejsca o szczególnych walorach przyrodniczych, a istniejące trasy winny być w miarę potrzeb modernizowane. Atrakcyjność turystyczną obszaru zwiększy również budowa ścieżek edukacyjnych i infrastruktury umożliwiającej spływy kajakowe. Szczególną rolę należy przypisać rozwojowi infrastruktury związanej z możliwością wykorzystania potencjału Wisłoki jako ważnej atrakcji turystycznej obszaru.

Wzdłuż szlaków (lądowych i wodnych) i ścieżek edukacyjnych należy utworzyć obiekty małej architektury dające możliwość wypoczynku i schronienia. Jednocześnie w miejscach newralgicznych powinny zostać zlokalizowane miejsca parkingowe oraz infrastruktury dla rowerzystów, a w miejscach o szczególnych walorach krajobrazowych wskazana jest np. budowa wież widokowych, kolejek krzesełkowych, itp.

Mając na uwadze uwarunkowania przyrodnicze obszaru oraz kształtujące się w Polsce i na świecie trendy gospodarcze i społeczne, winno się wspierać rozwój 34 ekologicznego rolnictwa i małego przetwórstwa w zakresie produkcji żywności wysokiej jakości. Należy również wspierać działania na rzecz skracania łańcuchów dostaw w myśl zasady „od pola do stołu".

Równolegle na obszarze „Dorzecza Wisłoki" powinno się również podjąć działania promujące rozwój usług agroturystycznych i ekoturystycznych. Niniejsza oferta powinna zostać skierowana przede wszystkim do ludzi preferujących wypoczynek z dala od głównych szlaków turystycznych.

Wzmocnienie konkurencyjności turystycznej obszaru wymaga także rozbudowy bazy noclegowej oraz usług gastronomicznych oferujących lokalne/regionalne produkty oraz produkty ekologiczne. W ramach rozbudowy bazy noclegowej należy pamiętać o potrzebie rozwoju publicznych miejsc noclegowych (np. schroniska będące własnością JST).

Ważne miejsce w ramach niniejszego działania przypisano także promocji turystycznej obszaru. W tym celu należy podjąć działania zmierzające do utworzenia zintegrowanego systemu informacji turystycznej. Punkty Informacji Turystycznej powinny funkcjonować we wszystkich węzłach

przesiadkowych I kategorii. Jednocześnie promując ofertę turystyczną „Dorzecza Wisłoki” należy wykorzystywać nowoczesne technologie.

Rodzaje przykładowych projektów realizujących kierunek działania: Budowa/modernizacja ponadlokalnych turystycznych ścieżek rowerowych, budowa wież widokowych, rozbudowa/ modernizacja publicznych miejsc noclegowych, budowa infrastruktury umożliwiającej korzystanie z rzeki, rozwój informacji turystycznej, wsparcie dla rolnictwa ekologicznego i produkcji żywności wysokiej jakości, skracanie łańcuchów dostaw, itp.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Przecław wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

Gmina ma obowiązek wykonania do dnia 30 czerwca 2026 r. planu ogólnego gminy, który zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1688 oraz z 2024 r. poz. 1824) oraz ustawą z dnia 4 kwietnia 2025 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2025 poz. 527) zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

5.1.1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przecław

W dniu 24.09.2023 r. oraz w dniu 07.05.2025 r. weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która wyeliminuje studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W miejscu tego dokumentu będą musiały zostać wykonane plany ogólne. Obowiązujące przed wejściem w życie nowelizacji studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zachowają moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego danej gminy, jednak nie dłużej niż do dnia 30 czerwca 2026 r. i będzie stosowało się do nich przepisy dotychczasowe. Zgodnie z zapisami ustawy plany ogólne sporządza się dla obszaru gminy, z wyłączeniem morskich wód wewnętrznych oraz terenów zamkniętych innych niż ustalane przez ministra właściwego do spraw transportu. W planie ogólnym określa się strefy planistyczne i gminne standardy urbanistyczne; można określić również obszary uzupełnienia zabudowy i obszary zabudowy śródmiejskiej. Ustalenia planu ogólnego uwzględnia się przy sporządzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz stanowią podstawę prawną decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu. Przy ustalaniu planu ogólnego gminy uwzględnia się m.in. zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.

Gmina Przecław przystąpiła do sporządzenia „Planu ogólnego Gminy Przecław”[1].

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie, którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi, dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium, co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium ma bardzo duże znaczenie dla prawidłowej realizacji ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Ustalenia tam zawarte rzutują w następstwie na dalszą politykę gminy odnoszącą się do ochrony zabytków, a ustaloną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy. Ponadto

[1]Uchwała Nr IV/38/2024 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 28 czerwca 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzeniu planu ogólnego gminy Przecław.

w Studium zawarta jest spójna koncepcja rozwoju gminy oraz poszczególnych branż ważnych z punktu widzenia lokalnych społeczności, które mogą znacząco wpływać na jakość ochrony i stan zachowania zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przecław zostało przyjęte Uchwałą Nr XXIII/128/2000 Rady Gminy Przecław z dnia 29 września 2000 r. Ostatnia zmiana Studium zostało przyjęte Uchwałą Nr LXI/563/2024 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 28 marca 2024 r.

W Studium wyznaczono następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1.2.1 Obszary objęte ochroną.

Obiekty prawnie chronione w miejscowościach (ścisła ochrona):

- Przecław

- układ urbanistyczny, w tym: zespół zamkowy z parkiem, pozostałości zespołu folwarcznego, zespół kościoła parafialnego, p.w. Wniebowzięcia NMP, kaplica p.w. św. Bernardyna, kapliczka drewniana przy ul. Weneckiej, pojedyncze budynki mieszkalne murowane i drewniane przy ulicach: Kilińskiego, Kolejowej, Krzywej, Mickiewicza, 3-go Maja, Ogrodowej, Zacisze, Zielonej oraz przy Rynku.

- Rzemień;

- układ przestrzenny, w tym: zespół zamkowy z parkiem, pozostałości zespołu folwarcznego, budynek stacji kolejowej, kapliczki (2) i dom mieszkalny murowany z przełomu XIX i XX w.

- Ruda:

- chałupy kryte strzechą.

- Błonie k. Przecławia:

- domy mieszkalne (3), kuźnia drewniana, oraz figura.

- Dobrynin:

- kapliczki (4).

- Kiełków:

- zespół dworski, dom mieszkalny drewniany, kapliczki (3).

- Łączki Brzeskie:

- budynek szkolny drewniany, dom mieszkalny, kapliczki (2), oraz figury (3).

- Podole:

- zagroda (nr 72), domy mieszkalne (2).

- Tuszyma:

- ochrona archeologiczna (wioska Dąbie, oraz znalezisko przy drodze Dąbie-Ocieka), pozostałości zespołu folwarcznego, budynek przystanku kolejowego, budynek młyna, kapliczki (3), oraz krzyże (2).

- Wyłów:

- zagroda (nr 15), domy mieszkalne drewniane (2).

- Zaborcze:

- zagroda (nr 19).

Część z tych obiektów obecnie nie istnieje lub została przebudowana.

1.2.2. Obszary i obiekty wskazane do objęcia ochroną

- Zespoły krajobrazowe, obejmujące wsie:
- Rzemień
- Kiełków

Przedmiotem ochrony są układy przestrzenne wsi, wraz z pojedynczymi cennymi obiektami.

- Zespół krajobrazowy w Przecławiu, obejmujący:
- Układ przestrzenny zabudowy miejskiej
- Założenie zamkowe wraz z parkiem zabytkowym
- Tereny otoczenia zamku, w tym tereny ochrony ekspozycji od strony południowe (widok od strony drogi z Podola).

- Stanowiska archeologiczne występujące w miejscowości Biały Bór, po północnej strome drogi powiatowej nr 1177:
- stanowisko 19 - obejmujące osadę kultury pucharów lejkowatych, ślady osadnictwa z okresu wpływów rzymskich i okresu wczesnego średniowiecza,
- stanowisko 20 - obejmujące ślad osadnictwa pradziejowego.

Tereny wymienionych stanowisk archeologicznych należy chronić, poprzez respektowanie przy planowaniu i realizacji inwestycji obowiązujących przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ochronę należy realizować poprzez:

1) wyegzekwowanie na etapie uzgodnień przy udzielaniu koncesji oraz opiniowania dokumentacji, uwzględnienia ochrony istniejących stanowisk archeologicznych w zagospodarowaniu terenu eksploatacji.

2) wyegzekwowanie na etapie przystąpienia do eksploatacji złoża zapewnienia nadzoru archeologicznego robót.

5.1.2 Strategia Rozwoju Gminy Przecław na lata 2016-2026

Strategia Rozwoju Gminy Przecław na lata 2016 – 2026 to dokument planistyczny zawierający wieloletnie cele i kierunki działania jednostek samorządu terytorialnego. W Strategii rozwoju wskazana jest wizja i misja gminy oraz strategiczne kierunki rozwoju. Stanowi ona podstawowy instrument długofalowego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego. Pełni kluczową rolę jako generalny plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych oraz społecznych, którzy mogą się na nią powoływać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych. Dzięki Strategii możliwe jest określenie możliwości i ograniczeń w zakresie realizowanych i planowanych zadań. Umożliwia również na efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, do których należą środowisko przyrodnicze, zasoby ludzkie, infrastruktura oraz środki finansowe.

W Strategii przedstawiono cele strategiczne i operacyjne. Poniżej przedstawiono te, które dotyczą bezpośrednio lub pośrednio dziedzictwa kulturowego Gminy Przecław.

Cel strategiczny I: Jakość życia mieszkańców i dostępność do infrastruktury technicznej

Cele operacyjne:

CO.I.5.

I.5.4. Poprawa dostępności do infrastruktury rekreacyjno – turystycznej dla mieszkańców i turystów,

I.5.5. Organizacja produktów turystycznych wykorzystujących zasoby lokalne „szlak kulinarno – turystyczny,

Cel strategiczny III: Zaspokajanie potrzeb mieszkańców gminy w zakresie usług społecznych

Cele operacyjne:

CO.III.7. Ochrona dóbr kultury - odnowa, rekonstrukcja, pomoc przy renowacji zabytków.

CO.III.9. Zagospodarowanie terenów na cele rekreacyjne w tym m.in. rozwój oferty czasu wolnego np. boiska, place zabaw, mała architektura, trasy i ścieżki turystyczne

Cel strategiczny VI: Przeciwdziałanie marginalizacji obszarów, na których nasilają się niepożądane zjawiska społeczne i ekonomiczne oraz ulega degradacji stan i zagospodarowanie przestrzenne:

Cele operacyjne:

CO.VI.2. Rozwój turystyki i kultury w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego Kierunki interwencji:

1. Budowa Domu Kultury w Przecławiu wraz z urządzeniami infrastruktury technicznej, budowa miejsc postojowych, komunikacji kołowej i pieszej, budowa zjazdu.
2. Remont Kościółka Św. Bernardyna w Przecławiu.
3. Budowa fontanny w Rynku w Przecławiu.
4. Rozbudowa placu zabaw na ul. Podzamcze w Przecławiu.
5. Budowanie poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej oraz poszanowanie kultury i dziedzictwa kulturowego poprzez organizowanie wystaw, pokazów itp.
6. Integracja społeczności lokalnych poprzez organizację imprez, koncertów, warsztatów.

5.1.2 Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2022 – 2030

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2021-2030 to wynik inicjatywy i współpracy Jednostek Samorządu Terytorialnego z obszaru Województwa Podkarpackiego i Małopolskiego, która została sformalizowana na mocy porozumienia z dnia 6 grudnia 2021 r.

W Strategii przedstawiono cele i kierunki działań. Poniżej przedstawiono te, które dotyczą bezpośrednio lub pośrednio dziedzictwa kulturowego Gminy Przecław.

Kierunek działania 2.2. Rozwój ponadlokalnych produktów i usług turystycznych „Dorzecza Wisłoki".

Rodzaje przykładowych projektów realizujących kierunek działania: Budowa/modernizacja ponadlokalnych turystycznych ścieżek rowerowych, budowa wież widokowych, rozbudowa / modernizacja publicznych miejsc noclegowych, budowa infrastruktury umożliwiającej korzystanie z rzeki, rozwój informacji turystycznej, wsparcie dla rolnictwa ekologicznego i produkcji żywności wysokiej jakości, skracanie łańcuchów dostaw, itp.

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przecław

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
4) uwzględnia się ochronę:
- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych;
5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie Gminy Przecław obowiązuje kilka Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego. Głównie są to małe plany, dotyczące indywidualnej zabudowy mieszkaniowej. W żadnym nie zawarto ustalenia dotyczące ochrony zabytków[2]:

1) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2008 terenów pod zabudowę mieszkaniową oraz usługowo-produkcyjną w miejscowości Rzemień w Gminie Przecław. Uchwała Nr XXXV/250/09 Rady Gminy Przecław z dnia 29 września 2009 r.
2) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2003 terenu pod stację paliw z częścią usługowo-handlową w miejscowości Tuszyma w gminie Przecław. Uchwała Nr XI/91/2003 Rady Gminy Przecław z dnia 15 grudnia 2003 r.
3) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2003 terenu na cele rekreacyjne w miejscowości Rzemień w Gminie Przecław. Uchwała Nr XII/94/2003 Rady Gminy Przecław z dnia 30 grudnia 2003 r.
4) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2005 terenu pod zabudowę mieszkaniową oraz usługową w miejscowości Tuszyma w gminie Przecław. Uchwała Nr XXXIII/234/09 Rady Gminy Przecław z dnia 23 czerwca 2009 r.
5) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/04 terenu pod zabudowę mieszkaniową, usługową oraz produkcyjną w miejscowości Tuszyma w gminie Przecław. Uchwała Nr XXXIII/204/06 Rady Gminy Przecław z dnia 17 marca 2006 r.
6) I Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2012 w miejscowości Błonie i Przecław w gminie Przecław. Uchwała Nr XIX/179/2016 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 19 lipca 2019 r.
7) I Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2012 w miejscowości Błonie i Przecław w gminie Przecław. Uchwała Nr LV/482/2023 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 29 czerwca 2023 r.
8) I Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2012 w miejscowości Przecław w gminie Przecław. Uchwała Nr XIX/180/2016 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 19 lipca 2019 r.
9) I Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2012 w miejscowości Przecław w gminie Przecław. Uchwała Nr LV/483/2023 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 29 czerwca 2023 r.
10) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 3/2018 w Rzemieniu w gminie Przecław – etap I. Uchwała Nr XLVII/384/2022 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 27 czerwca 2022 r.
11) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2018 w miejscowości Przecław w gminie Przecław. Uchwała Nr XLV/368/2022 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 30 marca 2022 r.
12) I zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2008 terenów pod zabudowę mieszkaniową oraz usługowo – produkcyjną w miejscowości Rzemień w gminie Przecław. Uchwała Nr XXXVIII/298/2014 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 18 marca 2014 r.
13) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 2/2008 terenów pod zabudowę mieszkaniową oraz usługowo - produkcyjną w miejscowości Rzemień w gminie Przecław. Uchwała Nr XXXXII/297/2010 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 22 marca 2010 r.

[2] https://mielec.geoportal2.pl/map/www/mapa.php?CFGF=wms&mylayers=+granice+OSM

14) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2011 w miejscowości Zaborcze w gminie Przecław. Uchwała Nr XXXIV/266/2013 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 27 listopada 2013 r.
15) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 4/2006 terenu pod zabudowę mieszkaniową oraz usługową w miejscowości Przecław w gminie Przecław. Uchwała Nr VII/55/2007 Rady Miejskiej w Przecławiu z dnia 27 kwietnia 2007 r.
16) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Nr 1/2005 terenu pod eksploatację kruszywa naturalnego w miejscowości Rzemień w gminie Przecław.

5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

5.2.1 Ogólna charakterystyka obszaru gminy

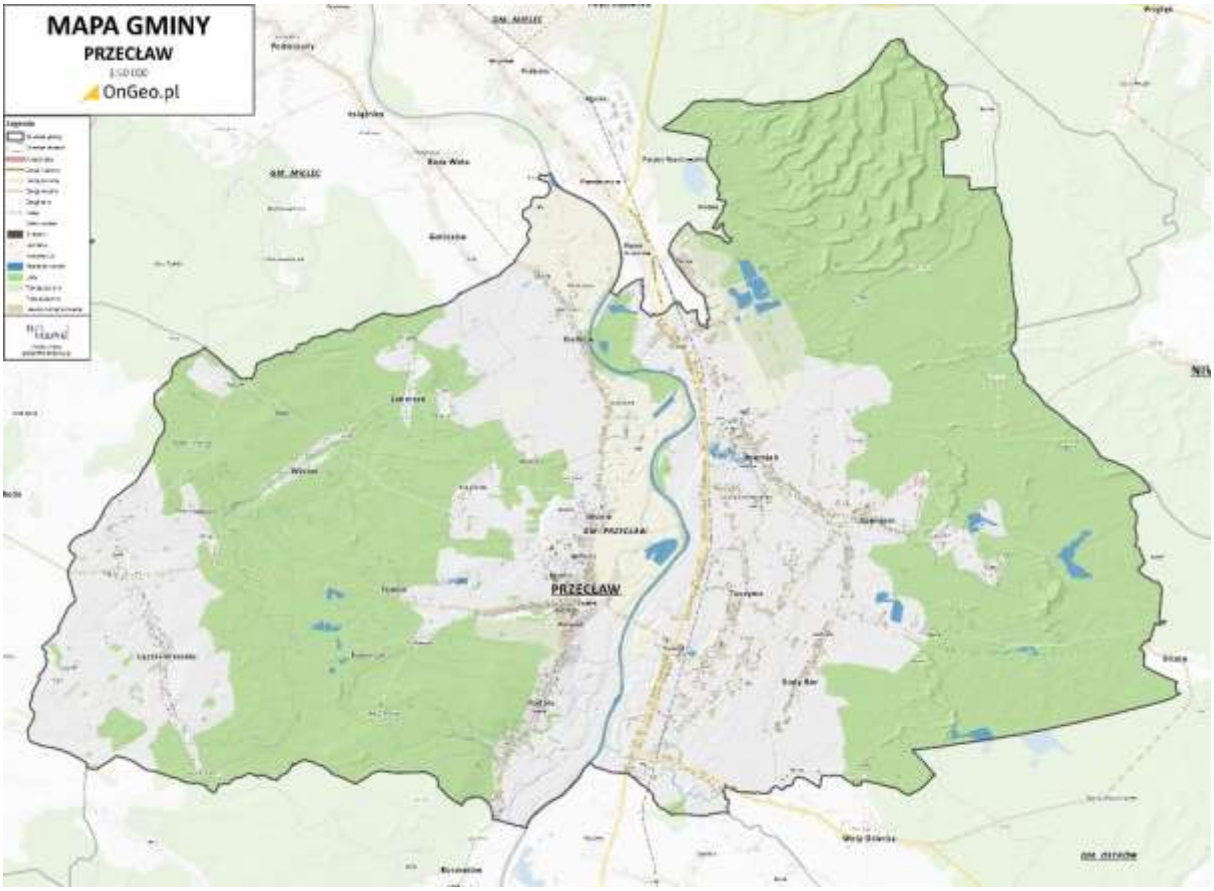

Ryc. 1. Gmina Przecław (źródło: https://przeclaw.geoportal-krajowy.pl).

Gmina Przecław jest jedną z 10 gmin należących do powiatu mieleckiego. Położona jest w zachodniej części województwa podkarpackiego, wchodząc w skład powiatu mieleckiego, w Kotlinie Sandomierskiej, w centralnej części malowniczej Doliny Dolnej Wisłoki, sąsiadującej z trzema większymi formacjami geologicznymi: płaskowyżem Tarnowskim, Płaskowyżem Kolbuszowskim oraz Pradoliną Podkarpacką. Teren ten pod względem klimatycznym, glebowym oraz botanicznym i biologicznym należy do najlepiej wyrażających naturalne walory Kotliny Sandomierskiej. Poza rozległą doliną rzeki, cały teren gminy charakteryzuje brak wciętych dolin oraz bardzo małe spadki terenu.

Gmina Przecław od strony północnej graniczy z miastem i gminą Mielec, od zachodu z obszarem gminy Radomyśl Wielki, od wschodu z gminą Niwiska a od południa z gminami Żyraków, Dębica i Ostrów. Prezentację gminy Przecław na tle powiatu mieleckiego przedstawia poniższa mapa.

Gmina Przecław składa się z 10 sołectw i 1 miasta, które składa się z 2 Osiedli. Osiedla te są jednostką pomocniczą Miasta Przecław. Sołectwa to: Biały Bór, Błonie, Dobrynin, Kiełków, Łączki Brzeskie, Podole, Rzemień, Tuszyma, Wylów oraz Zaborcze. Osiedla Miasta Przecław to Osiedle „Zamkowe" oraz Osiedle „Wenecja".

Ośrodek obsługi lokalnej stanowi miasto Przecław będące siedzibą władz samorządowych. Powierzchnia gminy wynosi 134 km2 – 13 429 ha.

Teren gminy Przecław jest mało zróżnicowany pod względem ukształtowania powierzchni. Większość jej obszaru charakteryzuje się krajobrazem równinnym, który urozmaicają lokalne wały wydmowe porośnięte lasami.

Największą rzeką gminy Przecław jest Wisłoka, przepływająca przez środek gminy z południa na północ i uchodząca do Wisły w 226,9 km w okolicy Połańca.

Rolniczy charakter gminy znajduje odzwierciedlenie w krajobrazie, w którym dominują pola uprawne przeplatane łąkami i pastwiskami. Wśród pól pojawiają się kępy zadrzewień i zakrzewień oraz niewielkie laski. Krajobraz urozmaicają również śródleśne oczka wodne, stawy hodowlane i inne zbiorniki wodne.

5.2.2 Zarys historii miejscowości gminy

Przecław

Pierwszymi znanymi z imienia właścicielami Przecławia byli: niejaki Klemens herbu Strzemię, zawołania Larysza, wymieniany w 1374 r, którego potomkami byli Klemens i Franko oraz w 1404 r. Stanisław Biechowski z Biechowa k. Pacanowa z ziemi wiślickiej, dziedzic i patron kościoła NMP w Przecławiu.

Lokacja miasta przypada prawdopodobnie za czasów Bolesława Wstydliwego, jednak pierwsza wzmianka zaliczająca Przecław do miast na prawie niemieckim dotyczy 1419 r. Wcześniejsze dokumenty spłonęły. Już w XII w. potwierdzone jest istnienie kościoła w Przecławiu, co pozwala przypuszczać, że osada powstała tu znacznie wcześniej. Z 1397 r. pochodzi wzmianka o nowym właścicielu w Podolu k. Przecławia - Janie Ligęzie, wojewodzie łęczyckim rodu Półkozic, który już w 1408 r. wraz z synem, tytułuje się właścicielem Przecławia i Dulczy. Z 1443 r. pochodzi wzmianka o szkole parafialnej w Przecławiu, zaś w 1461 r. wzmianka o młynie, który zwał się "Słowik", należącym do dziedzica Ligęzy. Jest także przewóz przez Wisłokę, zamek, folwark, a obok miasteczka - jezioro.

Przecław z dawna rządził się prawem magdeburskim, miał więc oprócz burmistrza i rajców urząd wójta. Sąd wójtowsko - ławniczy zasiadał na ratuszu, w którym mieściła się też gospoda z wyszynkiem trunków i muzyką.

W 1461 r. w Przecławiu powstaje urząd wójta - "wójtostwo dziedziczne". Właściciele "wójtostwa dziedzicznego" mieli prawo do uprawy łanów, swobodnego połowu ryb w sadzawkach, pobierali czynsze od piekarzy, od ról, placów, domów i wyroków sądowych. "Wójtostwo dziedziczne" przetrwało w Przecławiu do połowy XVI w. W 1555 r. zostało odkupione przez Feliksa Ligęzę, arcybiskupa lwowskiego.

Przecław ponownie otrzymał prawa miejskie staraniem Stanisława Ligęzy na mocy przywileju wydanego w 1471 r. przez Kazimierza Jagiellończyka.

Początkiem XVI w. w skład klucza przecławskiego wchodziły: miasto Przecław z przedmieściem, zamkiem i folwarkiem, Podole, Łączki, Ruda, Dulcza Mała, Bobrowa, Klęczana, Brzeźnica, Kozłów, Żyraków, Pustków, Męciszów, pustkowie w stronę Rzeszowa, stanowiska w lesie Przedbórz i barcie. Dziedzic Ligęza pobierał czynsze od rzemieślników i daniny, składane raz do roku na św. Marcina. W 1536 r. miasteczko obejmowało zaledwie 40 domów mieszkalnych, czynna była łaźnia, pracowały trzy młyny poruszane wodami Wisłoki i przeprawa przez rzekę.

W 1516 r. kanclerz wielki koronny Krzysztof Szydłowiecki z poruczenia króla Zygmunta I Starego zwołał senatorów i magnatów Królestwa Polskiego. Miejscem zjazdu był nowy zamek w Mielcu - własność kasztelana zawichojskiego Stanisława Mieleckiego h. Gryf. Obradowano o sposobach zabezpieczenia kraju przed napaściami ze wschodu. W ślad za nową strategią obronną Polski, w latach 1518-1529 Mikołaj Ligęza zbudował własny zamek w Przecławiu. Nowa budowla stanęła opodal średniowiecznego zameczku myśliwskiego, który, jak głoszą stare legendy, w XIII w. dostał się w formie książęcej nagrody rodowi Półkoziców. Obie budowle, drewniana i murowana, stały obok siebie prawie półtora wieku, aż do „potopu szwedzkiego". Dostępu na zamek broniły tzw. bombardy. Wzgórze jako obronne plateau zostało solidnie wzmocnione. W źródłach z 1537 r. napisano o nim „fortalicja". Miasta jednak nie obwarowano.

W 1578 r. Anna Ligęzianka poślubiła Andrzeja Koniecpolskiego (przyszłego kasztelana połanieckiego), który stał się właścicielem klucza dóbr z częścią Przecławia i ośmioma wsiami. Ich potomkowie herbu Pobóg władali do połowy XVII w. rozległymi dobrami przecławskimi,

a Marcjanna Koniecpolska z synami nawet dziedzictwami oleskimi Daniłowiczów, Żółkiewskich i Sobieskich.

W 1548 r., w dniu poprzedzającym Wszystkich Świętych, miasto uległo pożarowi. Spaliły się księgi i przywileje miejskie. Odtąd Przecław powstały w okresie średniowiecza, nie posiada danych źródłowych, które spłonęły w drewnianym ratuszu. W 1555 r. wzmianki wspominają już o nowym ratuszu miejskim i o dwóch zajazdach. W 1582 r., staraniem Andrzeja Koniecpolskiego i jego żony Anny Ligęzianki, król Stefan Batory nadał miastu nowe dwa jarmarki: na św. Elżbiety i na czwartek po czwartej niedzieli postu. W tym też czasie, "według dawnych nadań królów", w Przecławiu odbywały się targi; we czwartek po Niedzieli Białej, w dzień św. Wita, w dzień Wniebowzięcia NMP, oraz cotygodniowy targ w czwartki. Nastąpił rozwój rzemiosła; tkactwo, sukiennictwo, warsztaty płóciennicze, krawieckie, szewskie, złotnik, kotlarz, kołodziej, bednarz, cieśla, garncarz i cyrulik - łaziebnik. Wzmianki historyczne wspominają o trzech cechach w Przecławiu: kowalskim, rzeźniczym i sukienniczym. Szlakami handlowymi prowadzącymi przez Przecław, podróżowali kupcy z różnych części kraju, a i sami mieszczanie z Przecławia utrzymywali liczne kontakty handlowe z miastami: Lublin. Pacanów, Pilzno, Radomyśl, Ropczyce, Mielec i Sandomierz.

Początkiem XVII w, miasto liczyło około 800 osób. Rozwój miasta zahamowały liczne najazdy i pożary. W 1622 r. miasto wyludniła zaraza. 25 listopada 1624 r., ogień, który wybuchł w domu Jana Cyrulika, w niespełna trzy godziny pochłonął pół miasta. Spłonęło wówczas 54 domy, a 47 uratowano. W 1652 r. plaga morowego powietrza zebrała obfite żniwo. W czasie Potopu szwedzkiego, w latach 1655/56, wiele wsi zostało spalonych, a ich ludność wymordowana. Spalone przez Szwedów w 1656 r., a w 1657 r. przez wojska Jeremiego II Rakoczego miasteczko, liczyło zaledwie 116 mieszkańców. Opuszczone pola i domy przejmował dwór.

Po wojnie polsko-szwedzkiej Tarnowscy postanowili sprzedać Przecław. W 1668 r. nowym właścicielem miasta i zamku został wojewoda lubelski Władysław Rey herbu Oksza. Odtąd dziewięć pokoleń potomków Mikołaja Reja z Nagłowic mieszkało tutaj kolejno aż do końca 1944 r.

W 1772 r. nastąpił pierwszy rozbiór Polski i ta ziemia z miastami Przecławiem, Mielcem, Rzochowem i Radomyślem przez 146 lat znajdowała się w zaborze austriackim. W latach 1784-1786 właściciel Przecławia i zamku kasztelan zawichojski Jan Michał Rey jako senator królewski najczęściej przebywał w Warszawie, w otoczeniu króla Stanisława Augusta. Jak większość miast i miasteczek tamtej doby Przecław także przeżywał czasy stagnacji.

W 1806 r. właściciel miasta i zamku Kajetan Rey otrzymał od dworu cesarskiego w Wiedniu tytuł hrabiego. Nobilitujący Reyów z Przecławia status społeczny zaważył na losach kilku pokoleń tej rodziny. W latach 1873-1882 hrabia Mieczysław Rey, uczestnik Powstania Styczniowego 1863 r., podjął rozbudowę obiektu z ogólnym zachowaniem renesansowego pierwowzoru z XVI w. Zgromadził cenne zbiory eksponatów i przekształcił przecławski zamek w drugą na ziemiach polskich rezydencję-muzeum.

W drugiej połowie XIX w. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* opisywał Przecław następująco: „Miasteczko drewniane, źle zabudowane, ma murowany kościół parafialny, szkołę ludową 2-klasową, urząd pocztowy, kasę pożyczkową gminną z kapitałem 963 zł. Na obszarze większej posiadłości stoi dwór, przerobiony z obronnego zamku, na urwisku oblanym wodą, gorzelnia i dwa wiatraki". W 1879 r. założono OSP Przecław. Zarejestrowana została we Lwowie w 1895 r. i pełni swą misję do dnia dzisiejszego. W 1896 r. Przecław stracił prawa miejskie. Do 1933 r. miał status miasteczka, a następnie wsi.

Na skutek dwóch wojen światowych (1914-1918) i (1939-1945) miasto poniosło wiele strat. Przecławski zamek był wielokrotnie pozbawiany wielu unikatowych eksponatów. Na przełomie lat 1944/1945 ostatni Reyowie byli zmuszeni opuścić siedzibę rodu i przenieśli się do Francji, gdzie zamieszkali w swym zamku Montresor. Rodowa siedziba Reyów oparła się wielu pożarom, ale przez długie lata złego użytkowania przez państwo historyczne wnętrza straciły swoje piękno i budowla przestała być atrakcyjna. Dopiero mecenat kulturalny WSK „PZL-Mielec" oraz wpisanie zamku do rejestru zabytków (1969 r.) przerwało proces popadania w ruinę. Mieleckie zakłady lotnicze współpracowały z prof. Wiktorem Zinem oraz wieloma naukowcami, konserwatorami sztuki, artystami i rzemieślnikami. Ten unikatowy i najstarszy na północnym Podkarpaciu zabytek architektury polskiego renesansu został w 1988 r. przywrócony do dawnej świetności, stając się miejscem żywym i reprezentacyjnym. Pracowały na to przez lata 1975-1988 wyspecjalizowane

zespoły projektowo-konserwatorskie i pracownie rzemieślnicze z Krakowa, Lublina, Łańcuta, Rzeszowa i Tarnowa, a także liczne grupy mieszkańców Mielca, Przecławia i okolic.

28 lipca 2009 r. Rada Ministrów zadecydowała o ponownym przyznaniu Przecławiowi praw miejskich od 1 stycznia 2010 r.

Biały Bór

Pierwsza wzmianka o wsi Biały Bór pochodzi z 1576 r. z rejestru poborowego. Wieś jest położona na najciekawszych, pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, terenach gminy. Jej lasy rosną na podmokłych terenach, w pradawnym korycie rzeki z okresu polodowcowego. W 1896 r. rozpoczęto osuszanie zabagnionych w 60% terenów nadrzecza Rudy, w tym Białego Boru.

W latach 1940-1941, mieszkańcy wioski zostali wysiedleni ze swoich domów (podobnie jak wysiedlano ludność Dobrynina, Rzemienia i Tuszymy). Lasy wokół wysiedlonych wiosek stały się poligonem doświadczalnym dla niemieckich wyrzutni rakietowych, których prototypy powstawały w Bliźnie. Lasy Białego Boru stały się wówczas miejscem akcji partyzanckich.

Biały Bór posiada przysiółki Sokole, Zarzecze, Krzywdy, Grabówka i Poręby. Przed I wojną światową, niedaleko leśnictwa Sokole, pracowała huta szkła. Z miejscowego białego piasku węgierscy hutnicy wytapiali *flaszki* i szkła do lamp naftowych. Dla potrzeb huty odbywał się rabunkowy wyrąb olszyny. Do dziś, w miejscu dawnej huty, pod powierzchnią ziemi znajduje się szkło z dawnej huty.

W okresie okupacji od Sokola do Pustkowa jeździła wąskotorowa kolejka leśna wykorzystywana do wywozu drewna. Po wojnie została rozebrana. W okresie okupacji leśniczy z Sokola we współpracy z partyzantami gromadzili informacje o broni rakietowej, poligonie *Blizna* i przekazywali je do Londynu.

Błonie

W XVI w. na terenach Błonia poświadczono istnienie kopalni rudy darniowej. Jeszcze w 1964 r. znajdowały się tam najstarsze przykłady wiejskiego budownictwa mieszkaniowego z XIX stulecia - chaty kryte strzechą.

W Błoniu od wielu pokoleń mieszkała rodzina rzeźbiarzy. Jej członkowie nosili nazwisko Kopera. Rzeźbiarstwem artystycznym zajmował się urodzony w 1935r. Władysław Kopera. Jego ojciec Józef wykonywał dla hrabiego Reya kredensy i stoły oraz rzeźbił detale wystroju wnętrz zamkowych. Na zamówieni Szaszkiewiczów z pobliskiego Rzemienia wyrzeźbił w drewnie stajenkę betlejemską. Do 1976 r. w Błoniu mieścił się stary, ręcznie wykonywany warsztat stolarski mający ok. 140 lat. Został rozebrany z powodu złego stanu technicznego. Do dziś zachowały się niektóre z prac Józefa, które można obejrzeć w przecławskim kościele (ambona oraz ławki dla hrabiów i duchowieństwa).

Dobrynin

Pierwsze wzmianki o Dobryninie (nazywanym wcześniej Dobrominem) pochodzą z 1619 r. Znajdowały się tam wówczas kopalnie rudy darniowej, z których pozyskiwano żelazo. Kuźnice te dostarczały surowca miejscowemu kowalstwu i ślusarstwu. Przez wioskę, przepływa rzeczka Ruda zasilająca stawy w Rzemieniu, której dopływem jest Kanał Białoborski.

Wioska posiadał wiele przysiółków, lecz po jej wysiedleniu w 1944 r. wiele z nich przestało istnieć. Obecnie są to: Grądy, Kozłówki, Dębrzyna, Ruda, Podlesie i Zastawie. Najciekawsze z nich są dwa ostatnie. Dębrzyna znajdowała się dawniej przy trakcie, który w XVI w. był nazywany „szlakiem na Ruś" (swój początek brał w Rzochowie). Drugi interesujący przysiółek to Ruda, która była dawniej samodzielną wsią. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z 1500 r. Jak sama nazwa wskazuje, na jej terytorium znajduje się ruda żelaza (wydobywana jeszcze w latach 30-tych XX w.) Jej pokłady miały grubość 20-50 cm i istnieją do dnia dzisiejszego.

W latach 1888-1889 powstała tutaj szkoła. W 1900 r. była to już szkoła zorganizowana. W 1936 r. starano się o wybudowanie budynku dla szkoły, jednak nie było na to przedsięwzięcie funduszy Obecna szkoła została utworzona poprzez rozbudowę poprzedniej.

W 1977 r. w Dobryninie utworzono parafię z kościołem Najświętszej Marii Panny Królowej Polski. Świątynia została wzniesiona w latach 1957-1960, a poświęcona w 1960 r.

W Dobryninie (dokładnie w Rudzie) urodził się Stanisław Kopacz, autor kilku tomików poezji, oraz Aleksander Rusin żołnierz Wojska Polskiego biorący udział w kampanii wrześniowej w 1939 r. W czasie okupacji był dowódcą oddziału partyzanckiego AK (miał pseudonim „Rusal"). Prześladowany przez NKWD oraz UB. Od 1948 do 1956 r. zmuszony do ukrywania się w okolicznych lasach. Do dziś pozostaje człowiekiem legendą ziemi mieleckiej.

Kiełków

Pierwsza wzmianka o Kiełkowie pojawia się już w 1376 r., gdy przenoszono ja na prawo magdeburskie. W latach 1471-1475 obok Kiełkowa znajdował się folwark Gruszów, najprawdopodobniej wchłonięty później przez rozrastającą się wioskę. W 1475 r. Jan Feliks Tarnowski odsprzedał Kiełków Mikołajowi z Frysztaka. W 1536 r. posiadłość „Kiełków z folwarkiem" należała już do klucza Rzochowskiego.

Nie są jasne dzieje zamku Minera, zwanego również Lubelczykiem i znajdującego się koło Kiełkowa. Wzmiankowany w 1581 r., wznosił się na lewym brzegu Wisłoki na pograniczu Przecławia i Kiełkowa. Był to drewniany dwór warowny. Powstał z inicjatywy Tarnowskich przed 1546 r. jako strażnica dóbr nadwisłoczańskich. Zbudowany był pośrodku wielkiego stawu, a jego obronność polegała na utrudnionym dostępie przez wodę. Przy podziale dóbr w 1546 r. dostał się Katarzynie z Dąbrowicy, wdowie po Stanisławie Tarnowskim. W 1581 r. wymieniany jest wśród posiadłości należących do parafii Książnice. Późniejsze źródła nie wspominają więcej o tej warowni. Najprawdopodobniej uległa ona zniszczeniu w bliżej nieznanych okolicznościach.

W okresie międzywojennym w Kiełkowie funkcjonowało Stronnictwo Ludowe, które posiadało własny sztandar. Od 1913 r. istniała również szkoła (w 1928 r. wybudowano nowy budynek). Do wybuchu II wojny światowej nauczano w niej w systemie czteroklasowym. W czasie okupacji hitlerowskiej profesor Antoni Harla prowadził m.in. w Kiełkowie tajne nauczanie. Od pierwszych łat powojennych, przy Szkole Podstawowej w Kiełkowie funkcjonował teatr amatorski.

W 1984 r. w Kiełkowie powstała parafia. Jej poświęcenia dokonał ks. biskup Jerzy Ablewicz. Przed powstaniem parafii w Kiełkowie, mieszkańcy wioski uczęszczali do kościoła w Rzochowie, gdzie przeprawiano się przez rzekę przewozem (parafię rzochowską rozdzielała wówczas Wisłoka). Fundamenty pierwszego kościoła pw. Zmartwychwstania Pańskiego wykonano już w 1928 r., jednak budowy nie dokończono, a na miejscu, w którym miała stanąć świątynia stoi dzisiaj krzyż. Dopiero w 1980 r. podjęto się kolejnej budowy, którą zakończono w 1986 r.

Łączki Brzeskie

Z 1485 r. pochodzą pierwsze wzmianki o Łączkach Brzeskich, zwanych wówczas Łąkami, gdyż to rozległe tereny porośnięte trawą w okolicach wioski zadecydowały o jej nazwie. W XV i XVI w. Łąki należały do Ligęzów. W 1536 r. w okolicach wioski znajdował się mały staw.

Wschodnia część wioski nosi nazwę Mostki. W tym miejscu dawniej, na grząskim terenie budowano mosty i mostki, by przeprawić się w stronę lasu. Z zachodniej strony wioski znajdują się rozległe łąki. Przysiółki Łączek Brzeskich to: Smyków, gdzie rosła trawa „smyczka"; Miasteczko, w którym domy, podobnie jak w miastach, zbudowano wokół placu; oraz Zagrody, gdzie znajdowało się duże skupisko zagród. Przysiółkiem są też Poręby. Tu osiedlili się ludzie karczujący las. W 1905 r. powstał przysiółek Kolonia, gdzie zamieszkało kilku gospodarzy z Tarnobrzeskiego, którzy zakupili ziemię od ówczesnego właściciela Kotowskiego.

Na terenie Łączek znajdowały się cztery dwory. W 1 połowie XIX w. właścicielami większej części Łączek stali się Brzescy Od tego czasu wioskę nazywano Łączki Brzeskie.

Wieś położona na podmokłym terenie nie ma wody pitnej. Poszukiwania źródeł nie dały rezultatów. W pierwszej połowie XIX w. dziedzic Brzeski drewnianymi rurami przeprowadzał wodę z przysiółka Smyków, gdzie było duże jezioro zwane „Jeziorek". Wydrążone z grubego drzewa rury wkopane w ziemię na długości ok. dwóch kilometrów doprowadzały wodę aż do zabudowań dworskich. Kolejnymi właścicielami dworu Brzeskich byli Kutowscy, a następnie Drzewiccy. W latach 20-tych XX w. majątek został rozparcelowany, a zabudowania dworskie rozebrane.

Początki szkoły w Łączkach Brzeskich sięgają 1909 r. Pierwszą drewnianą szkołę oddano do użytku w 1921-1922 r. W wiosce mieszkało wówczas 1194 osób. Nową szkołę zbudowano w latach

70-tych XX w. w miejscu dawnego Domu Ludowego przekształconego później na kaplicę. Drugi Dom Ludowy istniał w miejscu obecnego Ośrodka Zdrowia.

W 1922 r. rozparcelowano ziemię pomiędzy chłopów. W wiosce urzędował wójt. Pierwszym wójtem był Chmura Józef, po nim Skrzypek Ludwik, a później Dudek Szymon. Po utworzeniu gmin zbiorowych w 1934 r. w wioskach urzędowali sołtysi. Pierwszym sołtysem był Strzępka Franciszek. Z kolei pierwszym naczelnikiem powstałej w 1941 r. straży pożarnej był Skrzypek Piotr.

Podczas okupacji w domu należącym do Stanisława Skrzypka znajdowała się działająca od 1940 do 1944 r. radiostacja. We wsi stacjonowała komenda Batalionów Chłopskich. W sierpniu 1944 r. linia frontu zatrzymała się w Łączkach na 48 godzin. Uciekający Niemcy podpalali domy. Spłonęło wówczas 156 budynków mieszkalnych i gospodarczych. Wioska została zniszczona w 50%.

Budowę drogi, kościoła, elektryfikację, melioracje i budowę szkoły w wiosce zapoczątkował sołtys Chmura Józef. W 1966 r. przeprowadzono elektryfikację wioski, a w 1964 r. zbudowano drogę.

Dekretem bpa Jana Piotra Stepy, 31 lipca 1957 r. powstała parafia w Łączkach Brzeskich. Pierwszym proboszczem był ks. Józef Majchrowicz. Początkowo w Domu Ludowym utworzono kaplicę. Nieistniejącą dziś kaplicę upamiętnia drewniany krzyż. Obecnie istniejący zbudowany według projektu Adama Gustawa Kościół pw. św. Tadeusza Judy Apostoła został wzniesiony w latach 1974/78, a poświęcony w 1978 r. przez bpa Jerzego Ablewicza.

Podole

Wieś Podole leży na wyżynie Płaskowyżu Tarnowskiego. Przysiółkami Podola są Wólka Podolska, Zagrody, Kmiecie i Pogwizdów.

W 1337 r. biskup krakowski Jan Grot, na prośbę Krystyna, plebana z Przecławia, potwierdził nadanie dziesięcin przecławskiemu kościołowi z wioski Podole. Potwierdza to istnienie Podola w 1 połowie XIV w. i pozwala przypuszczać, że wieś istniała znacznie wcześniej. W 1397 r. właścicielem Podola zostaje Jan Ligęza, wojewoda łęczycki, późniejszy właściciel Przecławia. Po najeździe tatarskim w 1576 r. wieś liczyła 8 łanów i 14 kmieci podległych ówczesnej władzy. W XVIII w. Podole było przedmieściem Przecławia.

Na terenie wioski znajdował się folwark, czworaki i stajnie. W 1925 r. hrabia Rey rozparcelował ten majątek. Z czasem zabudowania zostały rozebrane.

W okresie międzywojennym, aż do lat 60-tych XX w., wieś Podole miała własnego herolda. Funkcję „posłańca wiejskiego" sprawował Ozimek Jan. Herold z Podola posługiwał się wielką trąbą. Donośnym głosem informował mieszkańców wioski o nowych opłatach, uchwałach i zarządzeniach wójta - później sołtysa.

Rzemień

Za protoplastę wsi o nazwie Rzemień należy uznać niewielką osadę Grodzę, wzmiankowaną w 1536 r., w której mieszkało sześciu zagrodników. Rejestry poborowe z 1581 i 1591 r. wymieniają wieś Rzemień jako należącą do parafii Rzochów. Zatem Rzemień utworzyły trzy osady Grodza, Zazamcze i Rzemień, które z czasem utworzyły jedną wioskę.

Wieś położona była na szlaku prowadzącym od Sandomierza do Karpat i na Węgry, od tego traktu odłączał się szlak handlowy zw. „gościńcem na Ruś". Przez szereg stuleci podmokłe tereny wokół Rzemienia nie sprzyjały osadnictwu. Lokowanie wsi na bagnistym terenie sprawiało trudności, jednak osada rozwijała się i w 1616 r. była już zorganizowaną wsią. W 1629 r. wieś miała 8 zagrodników, młyn i tartak.

Rzemień posiadali kolejno: Tarnowscy, Mieleccy, Lubomirscy, Sanguszkowie oraz Reyowie z Przecławia.

Od 1913 r. w Rzemieniu funkcjonowała szkoła podstawowa (elementarna), a pierwszym nauczycielem był Konstanty Popiel z Rzochowa. Lekcje prowadzono w zamku Szaszkiewiczów aż do czasu wybudowania budynku dla szkoły (1923 r.). Grunty pod budowę i drewno na budowę szkoły i budynku straży pożarnej ufundowali Szaszkiewiczowie, którzy przez długie lata patronowali tym instytucjom, wspomagając je finansowo. Hrabina Szaszkiewiczowa była założycielką Koła Gospodyń Wiejskich.

Podczas II wojny światowej Niemcy założyli w Rzemieniu w 1941 r. obóz zagłady, który był filią obozu w Pustkowie. Zlokalizowano go za cegielnią, w miejscu, gdzie dzisiaj wznosi się pamiątkowy obelisk. Teren obozu ogrodzony był drutem kolczastym, a w jego narożach stały wieże wartownicze. Więźniowie dostarczani byli z obozu w Pustkowie (odwożono ich z powrotem, gdy nie byli już zdolni do pracy przy wydobywaniu torfu i żwiru z Wisłoki). Obóz zlikwidowano w czerwcu 1944 r., miesiąc przed wyzwoleniem.

W 1947 r. do Rzemienia przeniesiono z Babicy k. Rzeszowa żeńskie Liceum Gospodarstwa Wiejskiego, które po różnych przeobrażeniach przekształcono w 1979 r. w Zespół Szkół Rolniczych, któremu w 1997 r. nadano imię prof. dr. Władysława Szafera. Dzisiaj jest to Zespołu Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. prof. Wł. Szafera w Rzemieniu.

Tuszyma

Pierwsze wzmianki o Tuszymie pochodzą z 1398 r. Wieś należała wówczas do parafii Rzochów. Jej właścicielem w 1459 r. był Feliks Tarnowski. Teren, na którym położona jest Tuszyma, stanowiły wówczas częściowo osychające bagna. Obok wsi, prawdopodobnie od wschodniej strony, leżał Kościelów (Kasztelów), wchłonięty później przez rozrastającą się osadę.

Jeszcze za czasów Franciszka Józefa w Tuszymie zbudowano pierwszą w rejonie Przecławia murowaną szkołę. Budynek został oddany do użytku w 1913 r. Nowy, okazały budynek Szkoły Podstawowej w Tuszymie oddano do użytku w 1994 r. a rok później salę gimnastyczną z zapleczem i salą gimnastyki korekcyjnej.

W 1940 r. Niemcy wysiedlili wioskę, dając mieszkańcom 100 złotych odszkodowania „na głowę". Domy mieszkańców zostały zburzone, a potem zaorane. Po wojnie mieszkańcy powrócili do wioski. W latach 60-tych XX w. do wioski przesiedlono ludzi z nowo budowanej odkrywkowej kopalni siarki z okolic Tarnobrzega.

Niektóre części wioski zachowały zwyczajowe nazwy: Chęcin, Kolonia, Błonie, Dąbie, Tuszyma - Wał, Pikułówka, Gumienice.

W Dąbiu (dawna samodzielna wieś, obecnie część Tuszymy) znajdował się otoczony parkiem krajobrazowym dwór, należący do Anny Gaszyńskiej. Obok znajdowały się czworaki, stajnie i spichlerze, a w ogrodzie oranżeria. W końcu lat 60-tych XX w. cały zespół został zlikwidowany. Na miejsce dawnego parku zbudowano zakład produkcyjny. Obecnie nie ma śladów po dawnej posiadłości.

Wylów

Pierwsze wzmianki o Wyłowie pochodzą z 1581 r., gdzieś wieś figuruje jako „Wyliow". Następne pisemne wzmianki są ze spisu miejscowości należących do parafii przecławskiej z 1721 r. (użyto wówczas nazwy „Witów"). Wylów posiada przysiółki Wola oraz Kądziołki (jest o nich wzmianka w 1595 r.). Kądziołki były dawniej dużą wsią, w której ludność utrzymała się z wyrobu odzieży zgrzebnej (w związku z tym było dużo kądzieli, stąd nazwa). W tym okresie Wylów słynął ze swoich upraw lnu.

Zaborcze

Pierwsze wzmianki o wsi Zaborcze pochodzą z 1618 r. Przez wieś przepływa rzeczka Stara Wiśnia. W okresie okupacji z inicjatywy i z udziałem Kazimierza Czerwińskiego, kierownika szkoły w Zaborczu, prowadzono tajne nauczanie. W budynku szkoły ukrywany był radioodbiornik, a na podstawie informacji uzyskanych tą drogą drukowano konspiracyjną gazetkę „Stokrotka". Szkoła była miejscem ukrywania się „cichociemnych", zrzutków spadochronowych z Anglii.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze". Na zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Przecław składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową, w tym zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne. Ocalałe, znaczące elementy krajobrazu kulturowego, stanowią o pamięci historycznej, tożsamej dla regionu. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
2. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
3. ustawa o ochronie przyrody,
4. ustawa prawo ochrony środowiska.

UKŁADY PRZESTRZENNE

Układ urbanistyczny miasta Przecław[3]

Miasto Przecław ma metrykę wczesnośredniowieczną. Do naszych czasów nie zachował się dokument lokacyjny, który wskazywałby konkretną datę założenia Przecławia. Zapewne został założony przed ród Ligęzów, który był właścicielem tych ziem już w XIV w. Można także domniemywać, że miasto ma metrykę piastowską. Lokacja mogła nastąpić między poł. XIII w. a ostatnią ćwiercią XIV w., kiedy zmarł ostatni z Piastów, Kazimierz Wielki. Według Feliksa Kiryka Przecław lokowano w podobnym okresie, jak pobliski Rzochów, założony między 1379 a 1382 r. Pierwsza wzmianka pisana poświadczająca istnienie ośrodka pochodzi z 1419 r., a potwierdzenie przywileju lokacyjnego miało miejsce w 1471 r., wydał je Kazimierz Jagiellończyk. Miasto rozmierzono na terenie już wcześniej zagospodarowanym. Osadnictwo istniało tutaj co najmniej od XIII w. Dowodem na to jest funkcjonowanie parafii, którą wielokrotnie wymieniano w źródłach archiwalnych, m.in. w spisach świętopietrza z 1325 r. i w latach następnych. Zarówno te źródła, jak i dokument biskupa krakowskiego Jana Grota z 1337 r., zatwierdzający wcześniejsze nadanie biskupa Iwona Odrowąża (biskup krakowski w latach 1218-1229), mogą być poświadczeniem nie tylko dawnej metryki parafii, ale także jeszcze starszej metryki osadnictwa, które się tutaj rozwinęło. Dodatkowo fakt urzędowania w parafii dwóch plebanów, którzy obsługiwali podlegający jej rozległy teren, może świadczyć o jej dość wysokiej randze w dolnym biegu Wisłoki oraz o istnieniu na terenie przedlokacyjnego Przecławia dwóch kościołów, a co za tym idzie, dwóch osad (lub jednej o znacznym obszarze).

Układ urbanistyczny miasta lokacyjnego został rozplanowany między osadą targową o formie owalnicowej (zlokalizowaną na zachód od miasta lokacyjnego) a drugą osadą (lub kontynuacją osadnictwa związanego z osadą targową) założoną na wschód od późniejszego miasta, przy kościele i trakcie handlowym. Relikty osady targowej owalnicowej są widoczne zarówno na archiwalnych mapach, jak i współczesnym planie miasta. Przestrzeń ta charakteryzuje się, dziś zabudowanym, dawnym placem handlowym o owalnym kształcie, wokół którego w przeszłości wznoszono drewniane domy mieszkalne. Od wczesnego średniowiecza przez Przecław przebiegał ważny trakt handlowy, zwany szlakiem sandomierskim, prowadzący zachodnim brzegiem Wisłoki do Mielca i dalej w kierunku pn.-wsch. do Sandomierza. Był on zapewne jednym z powodów wykrystalizowania się tutaj osadnictwa, tj. osady targowej, drugiej bliżej nieokreślonej osady, a następnie w ich sąsiedztwie miasta lokacyjnego, którego funkcjonowanie, w pierwotnym zamyśle, miało opierać się przede wszystkim na handlu.

[3] J. Figurska-Dudek, D. Kuśnierz-Krupa, J. Malczewska, K. Kuśnierz, Historia rozwoju przestrzennego Przecławia w średniowieczu w kontekście bieżącej ochrony konserwatorskiej – wybrane zagadnienia, [w:] Wiadomości Konserwatorskie (Warszawa). Nr 63 (2020), s. 33-45.

Układ miasta lokacyjnego rozmieszczono z wykorzystaniem miary sznura dużego liczącego ok. 45 m, na bazie modelu turbinowego. Według teorii urbanistyki średniowiecznej model turbinowy, zwany także „wiatraczkowym", charakteryzuje się tym, że w centrum miasta zlokalizowany jest rynek, a z każdego jego narożnika wychodzi jedna ulica skierowana w inną stronę świata, często do bram miejskich. Bloki zabudowy, podzielone na działki siedliskowe wokół rynku, zwrócone są frontem do rynku, a wzdłuż ulic wychodzących z rynku – frontem do nich.

Centrum układu urbanistycznego miasta w Przecławiu zajmuje prostokątny rynek, który pierwotnie mierzył prawdopodobnie 2,5 sznura (112,5 m) na 2 sznury (ok. 90 m). Wokół niego rozmierzono wydłużone bloki zabudowy, które podzielono na działki siedliskowe. Blok zachodni podzielony był na 13 działek siedliskowych, północny na 11, wschodni na 8, a południowy (najszerszy) na 16. Zapewne z czasem działki siedliskowe wydzielone w blokach uległy wtórnemu wydłużeniu na skutek zajmowania przez właścicieli posesji terenów przylegających do wałów.

W przecławskim rynku krzyżowały się trakty o znaczeniu ponadlokalnym, a także lokalnym. Był to przede wszystkim wspomniany szlak sandomierski, przecinający miasto i rynek na linii północny zachód – południowy wschód, a także trakt prowadzący do Przecławia, przez przeprawę, ze wsch. brzegu Wisłoki oraz drogi lokalne: pierwsza łącząca miasto z osadą targową, druga prowadząca z pn.-wsch. narożnika rynku zapewne do umocnień obronnych.

Powyższy opis sugeruje, że mierniczy Przecławia nieco zmodyfikował obrany model turbinowy, dostosowując go do wcześniejszych stanów zagospodarowania terenu, na którym zakładano miasto. Wyznaczony w średniowieczu pierwotny układ komunikacyjny miasta w okresie nowożytnym był modyfikowany, m.in. w zakresie połączenia miasta z siedzibą rodu Ligęzów wzniesioną zapewne na przełomie XV i XVI w., na pd. od rynku.

Prócz opisanych powyżej ulic w mieście istniały także ulice podwalne, umożliwiające dostęp do umocnień obronnych. Prowadziły do nich nieliczne ulice gospodarcze i przejścia miedzuchami. W omawianym okresie zabudowa Przecławia była prawie w całości drewniana, podobnie jak innych małopolskich miast tego okresu.

Oprócz funkcji handlowej na kształt planu urbanistycznego Przecławia miała też wpływ zapewne funkcja rolnicza. Z nią należy wiązać prawdopodobnie już wtórne wydłużenie działek siedliskowych w blokach północnym, wschodnim i południowym. Ośrodek powstał obok wsi, a nawet częściowo na fragmencie jej obrzeża i żył z nią w swego rodzaju symbiozie.

Z ważniejszych obiektów w średniowiecznym Przecławiu należy wymienić ratusz oraz dwa kościoły: parafialny Wniebowzięcia NMP i Św. Bernarda. Pierwszy ratusz istniał już zapewne w średniowieczu. Położony był w rynku, prawdopodobnie był obiektem drewnianym. Dokumenty źródłowe z poł. XVI w. podają, że ratusz w Przecławiu spłonął 31 października 1548 r. Wiadomo również, że razem z budynkiem ogień strawił wówczas archiwum miejskie, w którym przechowywano księgi i przywileje. W 1555 r. ratusz już był odbudowany, gdyż odbywały się w nim posiedzenia sądu wójtowsko-ławniczego. Obecnie obiekt nie istnieje, zapewne został spalony i już nie odbudowany.

Pierwszy kościół w Przecławiu istniał już w latach 1218-1229 i był fundacją z czasów, gdy funkcję biskupa pełnił Iwo Odrowąż. Można domniemywać, że był związany z osadą targową owalnicową i miał zapewne wezwanie św. Bernarda. Drugi (prawdopodobnie Wniebowzięcia NMP) założono w chwili, gdy osada bardzo się rozwinęła, lub wówczas, gdy przy trakcie sandomierskim wykrystalizowała się druga osada.

Zapewne po lokacji ważniejszą świątynią w mieście był kościół Wniebowzięcia NMP, który z czasem stał się faktycznym kościołem parafialnym Przecławia i siedzibą prepozytury, utworzonej w 1454 r. przez ówczesnego właściciela Przecławia Stanisława Ligęzę z Gorzyc. Połączył on uposażenia obu plebanów i za zgodą kardynała i biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego (biskup krakowski w latach 1423–1455) stworzył w Przecławiu prepozyturę z prepozytem i trzema wikarymi. Prepozytura zaczęła funkcjonować dwa lata później, kiedy biskupem krakowskim był już Tomasz Strzempiński (biskup krakowski w latach 1455–1460). Od tego czasu jej uposażenie powiększało się, co zapewne wpłynęło na fakt, że pod koniec XVI w. kościół parafialny był już obiektem murowanym. Świątynia umiejscowiona jest na pd.-wsch. od rynku, na działce poza głównym rozplanowaniem z okresu lokacji. Położenie to również wskazuje na wcześniejszy rodowód kościoła, gdyż kościoły parafialne w średniowieczu przeważnie wznoszono na działce w jednym z bloków zabudowy nowo rozmierzonego zdefiniowanego układu urbanistycznego. Najczęściej był to

jeden z bloków przekątniowych. Po utworzeniu prepozytury drugi z istniejących w Przecławiu kościołów, św. Bernarda (zapewne drewniany), przejął funkcję świątyni szpitalnej.

Ważną funkcją średniowiecznego miasta była obrona. W Przecławiu obwód obronny (zapewne na początku nieco prowizoryczny) wspierało rozmierzenie miasta na płaskowyżu, ograniczonym od wschodu i północy wysokimi skarpami, a od zachodu nieco niższą skarpą; od południa, u podnóża miasta płynął potok pełniący funkcję fosy. Źródła archiwalne nie podają żadnych informacji o murach obronnych Przecławia w średniowieczu. Można snuć domysły, że w okresie nowożytnym prymitywne, zapewne drewniane umocnienia obronne miasta zostały zmodernizowane. Nastąpiło to prawdopodobnie w pierwszej ćwierci XVII w., kiedy po przegranej przez hetmana Stanisława Żółkiewskiego bitwie z Turkami pod Cecorą (1620) przebudowywano istniejące umocnienia obronne. Dowodem na to, że podobnie stało się w Przecławiu, są widoczne do dzisiaj w terenie relikty ziemnych fortyfikacji.

Przecław jest przykładem ośrodka, który powstał jako centrum tworzącego się latyfundium rycerskiego rodu Ligęza. Miasto lokacyjne z okresu dojrzałego średniowiecza rozmierzono w typowy jak na owe czasy sposób, czyli w oparciu o miarę sznura dużego, inaczej krakowskiego, według modelu turbinowego. Powstało ono na terenie wcześniej już zagospodarowanym, na co dowodem jest m.in. zachowany do dzisiaj w strukturze miasta kształt owalnicy związany z przedlokacyjną osadą targową.

OBIEKTY SAKRALNE

Przecław. Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Usytuowany jest na wzgórzu, do którego dojście prowadzi po wysokich, wielostopniowych schodach. Parafia prawdopodobnie fundacji rycerskiej powstała w XII w. W latach 1218-1229 bp. Iwo erygował drugie probostwo w granicach tego samego okręgu parafialnego. Kardynał Z. Oleśnicki zniósł drugą parafię i erygował prepozyturę z kolegium na mansjonarzy. Pierwotny kościół drewniany istniał prawdopodobnie w latach 1218-1229. Kolejny, murowany, pochodził z 1456 r. z kaplicą Św. Trójcy z 1581 r., fundacji Andrzeja Koniecpolskiego. Obecny kościół został zbudowany w latach 1881-1885 z fundacji Stanisława Reya, właściciela Przecławia. Konsekracji świątyni dokonał biskup tarnowski Ignacy Łobos w 1886 r. W skład zespołu wchodzi kościół parafialny, pw. Wniebowzięcia NMP, wikarówka wraz z domem parafialnym.

Kościół neogotycki, murowany z cegły, na zaprawie wapiennej, na fundamentach z kamienia wapiennego, tynkowany. Opięty dwuuskokowymi szkarpami. Przy kaplicach szkarpy z jednym uskokiem. Niepodpiwniczony za wyjątkiem bocznej kaplicy od strony południa. Jednonawowy z dwiema symetrycznie usytuowanymi kaplicami po bokach, o charakterze transeptu. Do kaplicy północnej, od zachodu, przylega niewielka kruchta z wejściem bocznym, a do kaplicy południowej przylega również od zachodu kotłownia. Prezbiterium węższe od nawy, krótkie, zamknięte wielobocznie. Od północy do prezbiterium przylega prostokątna przybudówka zakrystyjna, z dojściem od wschodu. W fasadzie wieża z kruchtą w przyziemiu. Wieża trójkondygnacyjna. W dwóch dolnych kondygnacjach o przekroju kwadratu, w trzeciej przechodząca w ośmiobokach. W przyziemiu wieży portal wejściowy, profilowany, ujęty w łuk wygięty w ośli grzbiet, zwieńczony półplastyczną dekoracją, złożoną z kuli i krzyża. Nad portalem okrągła rozeta. Pomiędzy wieżą a korpusem od strony południa przylega okrągła wieżyczka schodowa. Korpus kryty dachem dwuspadowym. Kaplice kryte dachami dwuspadowymi, niższymi, o kalenicach prostopadłych do dachu nad korpusem. Przybudówki kryte daszkami pulpitowymi. Hełm wieży ostrosłupowy, zwieńczony kulą z krzyżem. Hełm wieżyczki schodkowej stożkowy, zwieńczony kulą z krzyżem. Wszystkie dachy kryte blachą ocynkowaną.

Przecław. Kaplica pw. Św. Bernardyna ze Sieny

Kaplica położona na niewielkim wzniesieniu, na północny - zachód od Rynku, przy ul. Krzywej, będącej drogą wylotową do Mielca. Działka ogrodzona metalowym ogrodzeniem, z bramką od

wschodu. Kaplica wzniesiona w 1858 r. przez murarzy - braci Muniaków, stanęła na miejscu starej murowanej kaplicy z 1786 r. i jeszcze starszej, drewnianej z 1456 r. Murowana na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowana. Frontem zwrócona na wschód. Na planie prostokąta. Ściany zewnętrzne z podziałami ramowymi, zwieńczone profilowanym gzymsem. Od frontu wysoki szczyt z daszkiem okapowym, podwieszonym. Naroża zakończone sterczynami w postaci małych filarków nakrytymi daszkami dwuspadowymi, górny zwieńczony krzyżem. W szczycie, nad gzymsem z lewej strony metalowa tarcza z herbem Koniecpolskich. W elewacji południowej dwa, ostrołukowe okna, w północnej jedno. Otwór wejściowy prostokątny, zakończony łukowo. Drzwi drewniane, dwuskrzydłowe. Dach kaplicy dwuspadowy, w zakończeniu trójpołaciowy. Pośrodku ażurowa, ośmioboczna sygnaturka zakończona ostrosłupowym daszkiem z kulą i dużym, ażurowym krzyżem.

Dobrynin. Kościół parafialny rzym.-kat. pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski

Kościół usytuowany przy drodze prowadzącej do Rzemienia. Wzniesiony w latach 1957-1960 wg projektu Zdzisława Ochmana. W 2010 r. konsekrowany przez bp Wiktora Skworca. Murowany z cegły, tynkowany, jednonawowy, na rzucie krzyża. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne, zamknięte łukiem odcinkowym. Elewacje zdobione szkarpami. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Wnętrze sklepione pseudokolebkowo, na nim dekoracja malarska wykonana przez Marka Niedojadłę. Wyposażenie wnętrza projektu Tadeusza Gawłowskiego. Chrzcielnicę kamienną, rzeźbioną wykonali w 1966 r. artyści Bogdana i Anatol Drwalowie.

ZAŁOŻENIA REZYDENCJONALNE ORAZ ZABYTKOWA ZIELEŃ

Przecław. Zespół zamkowy Reyów

Zespół znajduje się w środkowej części miasta, na zachodnim brzegu Wisłoki, na wyniesieniu terenu schodzącym tarasowo do doliny rzeki. Od wschodu i zachodu wydzielony jest lokalnymi drogami, od północy ogranicza go lokalny potok Słowik, stanowiący granicę działek południowej pierzei rynkowej i wzgórza kościelnego, od południa graniczy z zabudową o charakterze gospodarczym.

Pierwotny dwór drewniany wzniesiony został prawdopodobnie w 3 ćw. XV w. przez Stanisława Ligęzę. Wzmiankowany w 1536 r. jako *castrum*. W 1578 r. przeszedł jako wiano w ręce Andrzeja Koniecpolskiego, kasztelana połanieckiego i rotmistrza królewskiego, który ok. 1580-90 wzniósł murowany zamek piętrowy. W 2 ćw. XVII w. dobudowano od pn. na piętrze loggię. W 1654 r. przeszedł na krótko w posiadanie Tarnowskich z Rzemienia. W 1677 r. zakupiony wraz z dobrami przez Władysława Reya, wojewodę lubelskiego. W rękach Reyów pozostał do 1945 r. W 1690 r. arch. Tylman z Gameren opracował dla Jana Reya, starosty pilźnieńskiego, projekt rozbudowy pałacu i fortyfikacji, niezrealizowany. W latach 1808-1810 rozbudowany dla Kajetana Reya. W 1846 r. podczas rabacji galicyjskiej wnętrza zamku zdewastowano. Następna przebudowa, dokonana została z inicjatywy Mieczysława Reya w latach 1876-1880 wg projektu Filipa Pokutyńskiego. Kolejnej rozbudowy dworu dokonano na przeł. XIX i XX w. Rozbudowy zupełnie zmieniły charakter rezydencji, z dworu zmieniła się ona w okazały pałac o neogotyckiej, lecz nieco egzotycznej stylistyce. W czasie I wojny światowej pałac został uszkodzony, w czasie II wojny zdewastowany. Po jej zakończeniu przez krótki czas mieściło się w budynku gimnazjum. W 1946 r. pałac podpalono, po pożarze przeprowadzono remont dachu i wieży, po czym przez dłuższy czas stał opuszczony i nieużytkowany. W ruinę obrócił się po spaleniu w 1967 r. W 1970 r. założenie zostało przejęte przez zakłady WSK Mielec, które zainicjowały wieloletni proces rewaloryzacji, rozpoczęty generalnym remontem w latach 1973-1986.

Pałac wybudowano w środkowej części założenia, na wschodniej granicy płaskowyżu, frontem zwróconym na zachód, na rzucie prostokąta z szeregiem przybudówek przy krótszych bokach: od południa na rzucie prostokąta z okrągłą wieżą w południowo - zachodnim narożu, od północy zbliżoną w rzucie do prostokąta, z kilkoma uskokami. Korpus główny pałacu, podpiwniczony, odznacza się

zwartą, prostopadłościenną, piętrową bryłą, przekrytą dachem pogrążonym, z attyką pozbawioną grzebienia. Przybudówki od północy są prostopadłościenne, parterowe ze spłaszczonymi dachami dwuspadowymi, przesłoniętymi attykami. Nad przybudówką od południa, prostopadłościenną, założono dach tarasowy, w którym attyka pełni rolę balustrady. Bryłę urozmaicają: cylindryczna wieża nakryta dachem stożkowym w południowo - zachodnim narożu pałacu, prostopadłościenna wieża nakryta stromym dachem czterospadowym oraz prostopadłościenny, parterowy, dobudowany od frontu przedsionek zwieńczony attyką. Pałac wymurowano z cegły, w partii przyziemia częściowo z kamienia, ze ścianami obustronnie tynkowanymi, dachy pokryto blachą. Elewacja frontowa, zachodnia, w środkowej części, w korpusie głównym, jest piętrowa z wysoką, pozbawioną grzebienia attyką i oknami ilości po sześć na każdej kondygnacji, w nieregularnym rozstawie i nie pokrywających się osiach. Jej oś podkreśla przedsionek oraz ramujące ją jednoosiowe uskoki ryzalitów-dobudów. Od północy front zaakcentowany jest wieżą z gzymsem wieńczącym oraz parterową dobudówką, od południa równoważącym elementem jest parterowa dobudowa z tarasem na dachu zaakcentowana niską, cylindryczną wieżą. Okna o prostokątnym wykroju dekorowane są ostrołukowym obramieniem z kwiatonem i ceramicznym rozetowaniem, jedynie dwa skrajne okna podkreślone gzymsem nadokiennym z ceramicznym daszkiem. Kondygnacje rozdzielone są skromnie profilowanym gzymsem krytym karpiówką, przerwanym kwiatonami z dekoracji okien. Taki sam gzyms wieńczy całość, nadbudowany o fryz attyki o dekoracji złożonej z arkadowania i zakończony od góry gzymsem na krokształtnikach, krytym dachówką. Elewację zdobią cztery herby: Oksza, Hadbank, Rogala i Trąby ulokowane poniżej attyki. Środkową część elewacji wschodniej stanowi korpus budowli z nieregularnie rozmieszczonymi oknami w dwóch kondygnacjach i dekoracji analogicznej jak od frontu, z dodatkowym kostkowaniem w gzymsie wieńczącym. Na południową elewację korpusu nakładają się dobudówki: piętrowa z loggią i wysunięta do przodu parterowa z cylindryczną wieżą, wyodrębniona poziomymi pasami w tynku. Elewacja północna w połowie przysłonięta jest licznymi uskokami dobudówek, zdominowana przez trzykondygnacyjną, oszkarpowaną w narożach wieżę, z oknem rozetowym z wpisanym czteroliściem w środkowej kondygnacji, z bogato zdobioną górną kondygnacją i zwieńczoną bogatym gzymsem. Całość budowli osadzona jest na wysokim cokole.

W bezpośrednim sąsiedztwie pałacu zlokalizowana jest oficyna zamkowa. Wzniesiona na początku XIX w. za czasów Kajetana Reya. Murowana z cegły, na rzucie prostokąta, ze ścianami obustronnie tynkowanymi, na wcześniejszych, kamiennych piwnicach. Dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną. Elewacja frontowa, południowa, rozplanowana symetrycznie, parterowa, siedmioosiowa, na cokole. Na osi budynku ganek wsparty na czterech słupach, z bogatą dekoracją ciesielską ze stylizowanym motywem roślinnym, przekryty dwuspadowym, uskokowym zadaszeniem. Elewacja tylna, północna, 5-osiowa, symetryczna, bez ozdób, podobnie jak jednoosiowe elewacje boczne, wschodnia i zachodnia. Wnętrze rozplanowano w układzie dwutraktowym.

W skład zespołu zamkowego wchodzi również park. W parku krajobrazowym widoczne są relikty wcześniejszych założeń: fortyfikacje ziemne dawnego fortalicjum i czytelne tarasy renesansowego ogrodu kwaterowego. Wkomponowane są one w układ ogrodu z XIX w.

Ogród kwaterowy zapewne założony w XVI w. wraz ze wzniesieniem budowli mieszkalnej dla właścicieli dóbr, był z nim integralnie związany oraz stanowił oprawę siedziby magnackiej. Jego wystrój kształtował się na przestrzeni kilku wieków. Usytuowany był u podnóża skarpy, składał się z czterech kwater o charakterze renesansowym. Kwatery te prawdopodobnie wypełniał sad. Ogród w Przecławiu dość długo utrzymywał swoją anachroniczną, regularną kompozycję, pomimo prądów w sztuce ogrodowej. W poł. XVI w. uporządkowano teren zalewowy, wprowadzono kanałowe obramienie, prostokąta ogrodu, które następnie zostało ujęte lipowymi alejami od pn. i pd. Największe przekształcenia przypadają na pocz. XIX w., za Kajetana Reya. W latach 1807-1810 rozbudowano zamek, wzniesiono oficynę, wtedy prawdopodobnie zasypano resztki fosy, a na linii dawnych umocnień obronnych posadzono kasztanowce. W 1805 r. założono park o charakterze krajobrazowym, na pn.-zach. od pałacu, z wykorzystaniem naturalnych warunków terenu (skarpa, potok Słowik). Wcześniejsze regularne założenie parkowe rozciągające się na wsch. od skarpy pałacu, zostało zachowane, jedynie wydłużone na wsch., na końcu urządzono staw z wyspą. Mapa katastralna z 1849 r. odzwierciedla układ kompozycyjny parku, który do chwili wybuchu II wojny światowej był stale

upiększany i wzbogacany. Po wojnie w pałacu urządzono liceum, z myślą o nim w latach 50-tych XX w. zaprojektowano na terenie parku w pd.-zach. części boisko sportowe, usunięto wówczas dużo drzew, do realizacji obiektu sportowego nie doszło. Na terenie tym następnie zasadzono kilkanaście topoli. Szkoła w 1947 r. została przeniesiona, w jej miejsce, w pałacu zainstalowano stację Doświadczalną Ochrony Nasion. W pd.-wsch. części parku wybudowano budynki dla w/w instytucji, niszcząc historyczne założenie parkowe. Dawny ogród regularny (u podnóża zamku) obsadzono drzewami owocowymi, na skarpie wsch. założono inspekty (inwestycje związane z działalnością w/w stacji). W latach 60-tych XX w. został opracowany projekt rekonstrukcji ogrodu renesansowego w Przecławiu przez G. Ciołka, niezrealizowany. W tym okresie zespół zamkowy uległ dewastacji, pożar w 1967 r. zamku poczynił dalsze zniszczenia. W 1970 r. zespół został przejęty przez WSK-Mielec. W latach 1973-1989 prowadzone były prace remontowo-konserwatorskie. Opracowany został projekt rewaloryzacji parku w oparciu o materiały archiwalne. Program prac w większości został zrealizowany, przywracając dawną świetność założenia parkowego.

Zespół jest przykładem założenia pałacowego o wyjątkowej wartości w skali regionu. O jego wyjątkowości decyduje malownicza bryła pałacu, naznaczona wieloma przebudowami, które w efekcie nadały mu styl neogotyku angielskiego z nieco wschodnim rysem stylistycznym. Wspaniałe tło dla rezydencji stanowi park krajobrazowy z czytelnymi fortyfikacjami i wcześniejszymi ogrodami kwaterowymi.

Rzemień. Zespołu dworu obronnego

Zespół warowny złożony jest z dworu - wieży mieszkalno-obronnej z ziemnymi fortyfikacjami bastionowymi, pałacu oraz parku. Usytuowany jest w rozleglej dolinie górnej Wisłoki, w odległości ok. 500 m od rzeki, na terenie płaskim, w otoczeniu stawów, po wschodniej stronie drogi Dębica - Mielec. Od połowy XIV w. Rzemień jako przysiółek wsi Rzochów należał do Tarnowskich. Około 1 ćw. XV w. istniało tu założenie zamkowe z ufortyfikowaną wieżą obronną i zapleczem gospodarczym po północnej stronie wieży, zwane Przedrostkiem, w skład którego wchodziły m.in. stajnie, gumna i sad. Po Tarnowskich, w 1586 r. Rzemień stał się własnością Zofii Mieleckich, następnie Lubomirskich, Sanguszków, Lasockich, Stadnickich, przed 1822 r. Rejów, ok. poł. XIX w. Boguszów, w latach 1869-1945 Szaszkiewiczów.

Pałac Szaszkiewiczów usytuowany jest w północnej części założenia, zwrócony fasadą na południe. W okresie przynależności do Boguszów, ok. 1850 r. w obrębie podzamcza założono nowy park krajobrazowy. Planowano też zbudować pałac. Projekt ten zrealizował Gustaw Szaszkiewicz, ożeniony z Aleksandrą Boguszówną, w 1869 r. wybudował pałac. Pierwotnie był to pawilon ogrodowy. W 1931 r. został przebudowany wg. projektu arch. Zygmunta Hendla. Pierwotny pałac był 1-pietrowy, 5-osiowy, z poligonalnym ryzalitem, z przybudówką od zach. W 1931 r. dobudowano skrzydło wsch., zniesiono poligonalny ryzalit, nadbudowano tę część pałacu do wysokości I piętra ze szczytem pseudobarokowym. Nadbudowano też drugie piętro nad ryzalitem środkowym od pd. wznosząc nad nim hełm z lukarnami, do ryzalitu dostawiono taras na filarach. W latach 60-tych XX w. budynek pałacu został przystosowany do funkcji internatu szkolnego.

Pałac założony na rzucie prostokąta z dwoma dobudowanymi poprzecznie skrzydłami nierównej szerokości. Część środkowa jest zryzalitowana, z dostawionym portykiem i tarasem na filarach. Budynek murowany z cegły, piętrowy, częściowo podpiwniczony, przekryty dachem wielospadowym, nad dwupiętrową częścią zryzalitowaną założona stromy dach stożkowy. Elewacja frontowa dwunastoosiowa, północna jedenastoosiowa, wschodnia pięcioosiowa, wszystkie rozplanowane niesymetrycznie, z gzymsem międzykondygnacyjnym i kordonowym, z boniowaniem pasmowym na parterze, z oknami w obramieniach z kluczem a od frontu na piętrze także z nadokiennikami. Układ wnętrz dwutraktowy.

Dwór w formie wieży mieszkalno-obronnej usytuowany jest w południowej części założenia, wewnątrz czworobocznych w narysie wałów z bastionami w narożnikach. Powstał w XV w. lub w początkach XVI w., wybudowany przez Tarnowskich, przebudowany w 1625 r. dla Stanisława

Lubomirskiego. Później obiekt podupadł i w poł. XIX w. pozostał w ruinie. W 1857 r. został ponownie przebudowany w stylu neogotyckim z inicjatywy Feliksa Bogusza, prace obejmowały nadbudowę o jedną kondygnację, rozbudowę o przedsionek, zmianę rozkładu wnętrz i dodanie krenelażu. W 1866 r. majątek przeszedł w ręce Gustawa Szaszkiewicza, poprzez jego ożenek z Aleksandrą Boguszówną. W 1905 r. planował on rozbiórkę wieży, wówczas to Zygmunt Hendel sporządził jej inwentaryzację i projekty rekonstrukcji. W 1931 r. wieżę wyremontowano dla Gustawa i Antoniego Szaszkiewiczów pod kierunkiem Franciszka Mączyńskiego, częściowo na podstawie inwentaryzacji i rekonstrukcji Z. Hendla. Dobudowano wtedy okrągłą basztę ze schodami oraz dwie dobudówki od pn. i zach., oblicowano elewację nową cegłą, odnowiono wnętrza i obniżono poziom dziedzińca wokół budynku. Dwór mieścił po 1946 r. internat Zespołu Szkół Rolniczych. Na przełomie XX i XXI w. nowi właściciele przeprowadzili gruntowny remont budynku i jego otoczenia, doprowadzając do wzorowego stanu.

Obecnie dwór ma rzut zbliżony do kwadratu, z dobudowanymi: od zachodu - wieżą na rzucie koła i prostokątną przybudówką z loggią na piętrze oraz od północy - niewielką przybudówką na rzucie prostokąta. Prostą, prostopadłościenną bryłę 5-kondygnacyjnego dworu wzbogacają: cylindryczna wieża, dwie przybudówki oraz niewielki, otwarty wykusz. Przybudówka od zach. posiada w kondygnacji piętra narożną, arkadową loggię. Zasadnicza bryła przekryta dachem namiotowym, nad wieżą dach stożkowy, obie przybudówki przekryte dachami wielospadowymi. Dwór wymurowany z cegły pełnej w układzie polskim, z zewnątrz nietynkowany, dolne partie piwnic z kamienia, fundamenty z ciosów kamiennych łączonych bez zaprawy, posadowiony na palach na grząskim gruncie. W pomieszczeniach piwnic sklepienia kolebkowe, na parterze krzyżowe, nad piętrem strop żelbetowy z lat 30-tych XX w., dachy z więźbą drewnianą pokrytą dachówką ceramiczną klasztorną. Elewacje z zewnątrz oblicowane cegłą, bez podziałów, zwieńczone attyką krenelażową obiegającą cały budynek. Okna w kamiennych obramieniach. W elewacji pd. rozmieszczone po 2 na każdą kondygnację, w dwu osiach, z nieregularnością w trzeciej kondygnacji. W elewacji zach. okna trzech kondygnacji rozmieszczone w dwóch osiach, w czwartej kondygnacji nieco szerzej, przy pn. krawędzi w trzeciej kondygnacji niewielki otwarty wykusz z miedzianym daszkiem. Dolna część elewacji pn. zasłonięta przybudówką ze współczesną nadbudową, w czwartej kondygnacji okna w dwóch osiach. W elewacji zach. przybudówka mieszcząca przedsionek z loggią oraz na cylindryczna wieża ze smukłymi oknami. Pomieszczenia parteru i piętra rozmieszczone w układzie półtoratraktowym, na drugim piętrze dwa pomieszczenia połączone arkadą, w wieży klatka schodowa. We wnętrzach zachowały się: kamienny kominek klasycystyczny i portal kamienny z datą 1625 z warsztatu arch. Macieja Trapoli. Wyposażenie wnętrz współczesne.

Wokół wieży mieszkalno-obronnej znajdują się fortyfikacje ziemno-bastionowe. Pierwotne fortyfikacje wzmiankowane w 1546 r. wraz z bramą wjazdową i mostem zwodzonym. Obecne wzniesione przed 1640 r. przez Stanisława Lubomirskiego wojewodę ruskiego, następnie krakowskiego. W 1748 r. wzmiankowana jest baszta z loggią przy wale północno - zachodnim, połączona z bramą oraz duży, prostokątny budynek przy wale południowo - zachodnim. Około 1852 r. staraniem Gustawa i Antoniego Szaszkiewiczów wzniesiono na osi północ-południe budynki bramne. Fortyfikacje założone na rzucie zbliżonym do kwadratu z czterema bastionami w narożach. Ziemne wysokości 4-5 m otoczone pozostałościami fosy, rzeką Tuszymką i stawem pałacowym. W połowie długości fortyfikacji od północy i południa ceglane bramy.

Na północ od fortyfikacji dworu obronnego znajdują się fortyfikacje ziemne przedzamcza pochodzące z XVII w. Posiadają pełny obrys pięcioboku, teren wewnątrz nich zagospodarowany został jako boisko sportowe oraz budynki szkolne.

Założenie ogrodowe w Rzemieniu składa się z parku starego i nowego. Park stary założony prawdopodobnie w 2 poł. XVII w. położony wokół zamku i na pd.-zach. od rzeki Rudy, do drogi wychodzącej pierwotnie od zamku przez most (nieistniejący), w kierunku gościńca koło młyna. Przy alei dojazdowej do dworu obronnego (od zach.) znajdował się użytkowy ogród kwaterowy, osadzony drzewami. Na terenie parku, za rzeką, znajdowały się stawy z groblami z dużymi skupinami drzew, z których część posiadała wnętrza parkowe, obecnie nieczytelne (zarośnięte), tak jak i ogólny układ kompozycyjny starego parku. W pd.-zach. części parku zachowały się najstarsze, pomnikowe dęby.

Do nich należy dąb rosnący przy drodze wiodącej przez groblę w kierunku „Lisiarni" (drzewo zrośnięte z trzech egzemplarzy o obwodzie 6,24 m), stanowiący element kompozycyjny, najprawdopodobniej był wyznacznikiem punk widokowego, osi skierowanej na dwór obronny. W sąsiedztwie „Lisiarni" występuje fragment kompozycji z niewielkim wnętrzem parkowym, z grupą parusetletnich dębów o charakterze pomnikowym, który w czasie parcelacji został nadany na własność indywidualnym rolnikom. Historycznie teren ten znajdował się w granicach starego parku.

Park nowy, założony w 2 poł. XIX w., położony na pd.-wsch. i zach. od pałacu, o charakterze krajobrazowym. Powstanie jego wiąże się z przebudową pawilonu ogrodowego na pałac (w 1869 r.) przez Gustawa Szaszkiewicza. Teren dawnego ogrodu użytkowego na podzamczu został przekształcony na nowy park oraz dziedziniec gospodarczy. Układ kompozycyjny stanowił oprawę, nowej siedziby właściciela Rzemienia. Po wojnie zespół przekazany w użytkowanie szkole. Na terenie parku wzniesiono budynek szkolny na centralnej polanie, w pobliżu alei grabowej, która prawdopodobnie jest reliktem alei przy dawnym ogrodzie użytkowym, kwaterowym. Lokalizacja boisk sportowych we wsch. części parku również zniszczyła kompozycję parku. Dzięki dużemu zaangażowaniu szkoły, w latach 90-tych XX w. opracowano projekt rewaloryzacji parku. Zostało wykonanych szereg prac na jego podstawie przywracając częściowo pierwotny charakter.

Zespół dworu obronnego należy do nielicznych pomników budownictwa obronno-mieszkalnego o średniowiecznym rodowodzie z fortyfikacjami bastionowymi, który w dobrym stanie dotrwał do naszych czasów, wzbogacony bramami, fortyfikacjami przedzamcza oraz późniejszym parkiem z pałacem.

KAPLICZKI, FIGURY I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Na terenie gminy Przecław występuje wiele kapliczek i figur przydrożnych. Obiekty tego typu są rozpowszechnionym elementem krajobrazu nie tylko tego regionu, ale i przeważającej części kraju. Ich ustawianie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym, duchowym doświadczeniem fundatorów katolickich. Powstawały na pamiątkę ważnych wydarzeń historycznych, sytuacji rodzinnych, z obawy przed chorobami czy wojnami. Miały charakter dziękczynny, suplikacyjny a nawet odstraszający. Najczęściej wybierano lokalizację w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach, przy wjeździe do wsi przy mostach, a bardziej osobiste przed domami.

W Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Przecław łącznie jest 19 takich obiektów. Przeważnie murowane, rzadziej drewniane, stanowią w większości własność prywatną, stawiane były zazwyczaj w 2 poł. XIX w. lub pocz. XX w. W większości są to kapliczki domkowe z wewnętrznym pomieszczeniem na modlitwę (10 obiektów). Występują także kapliczki słupowe (4 obiekty), figury świętych na postumencie (4 obiekty) oraz krzyże (1 obiekt).

Do ciekawszych należą:

- Przecław. Kapliczka „na Woli". Położona w północnej części miasta, u zbiegu ul. Kilińskiego i Weneckiej, na niewielkim wzniesieniu łagodnie opadającym w kierunku północno - wschodnim, otoczona ogrodzeniem z prętów stalowych. Wzniesiona w 2 poł. XIX w. Remontowana w 1970 r. i 1997 r. Drewniana, w konstrukcji zrębowej, obustronnie oszalowana. Założona na planie prostokąta, zamkniętego trójbocznie z prostokątnym w rzucie podcieniem wspartym na dwóch drewnianych słupach. Frontem skierowana w kierunku wschodnim. Szczyt trójkątny z daszkiem okapowym. Otwór drzwiowy umieszczony centralnie w elewacji frontowej. Drzwi drewniane, futrynowe, dwuskrzydłowe, zakończone półkoliście, płycinowe, z przeszklonymi świetlikami. W ścianach bocznych po jednym otworze okiennym, łukowo zakończonym. Dach siodłowy, w zakończeniu trójpołaciowy. Na szczycie sygnaturka, nakryta dachem brogowym, zakończona kulą z krzyżem łacińskim. Dach kapliczki i sygnaturka pokryte gontem. Wnętrze jednoprzestrzenne. Ołtarz z obrazem Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej pędzla Władysława Puszczyńskiego.

- Przecław. Kapliczka usytuowana przy ul. Podzamcze, u stóp wzgórza pałacowego, w obniżeniu drogi. Wzniesiona w 2 poł. XIX w. z fundacji Reyów. Na ścianie kapliczki zaznaczono poziom, jaki osiągnęła woda w Wisłoce w czasie wielkiej powodzi w 1934 r. W Przecławiu Wisłoka wylała 17

lipca 1934 r. i spowodowała ogromne straty. Murowana, tynkowana, na rzucie prostokąta. Skierowana na południe, w stronę drogi. W elewacji frontowej otwór wejściowy zakończony łukiem ostrym. Drzwi drewniane, dwuskrzydłowe, z nadświetlem, powtarzających kształt otworu wejściowego. Ponad wejściem wydatny gzyms, kryty daszkiem jednospadowym. W ścianach bocznych po jednym oknie zakończonym ostrołukowo. Od frontu i w elewacji tylnej wysoki, schodkowy szczyt. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Wewnątrz umieszczony jest obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Do 1945 r. znajdował się w niej obraz Matki Boskiej Bolesnej.

- Przecław. Figura Św. Jana Nepomucena usytuowana w centrum Rynku. Wzniesiona w 1905 r., z inicjatywy przecławskich mieszczan i ówczesnego burmistrza, Adama Sadowskiego. W 2010 r. pomnik odnowiono. Figura postawiona na wysokim, czworobocznym, trzykondygnacyjnym, gzymsowym postumencie, tynkowanym. Postument zwieńczony profilowanym gzymsem. Pierwsza kondygnacja, najszersza, bez zdobień. W drugiej kondygnacji, w każdej ze ścian prostokątne nisze, w dwóch (zach. i wsch.) płyty inskrypcyjne. W trzeciej, najwyżej kondygnacji, z każdej ze stron prostokątne płyciny bez zdobień. Na szczycie postumentu figura Św. Jana Nepomucena. Postać świętego w stroju kanonika, w pełnej postaci, stojącego w lekkim kontrapoście, przyciskającego oburącz do piersi krucyfiks. Święty ubrany jest w długą, łagodnie pofałdowaną i przewiązaną w pasie sutannę, spod której widoczne są stopy w obuwiu. Na sutannę narzuconą ma rokietę oraz mantolet. Na głowie ma kanoniczny biret.

CMENTARZE

Przecław. Cmentarz parafialny stary

Cmentarz położony we wschodniej części miasta, na północny - wschód od kościoła parafialnego, wśród pól. Założony w 4 ćw. XVIII w. Założony na planie zbliżonym do prostokąta, z aleją o kierunku wschód - zachód i odchodzącymi od niej ścieżkami. Układ grobów rzędowy. Starodrzew rozmieszczony wokół ogrodzenia cmentarza i nieregularnie na całej powierzchni. Wzdłuż alei tuje.

Przecław. Cmentarz parafialny nowy

Cmentarz położony we wschodniej części miasta, ok. 100 m na północny - wschód od kościoła parafialnego, wśród pól. Założony prawdopodobnie w 1812 r. za czasów proboszcza Józefa Szelickiego, który zarządzał parafią przez 48 lat (1772-1820). Założony na planie nieregularnym. Podzielony na kilka sektorów. Układ grobów rzędowy. Starodrzew w południowej i wschodniej części cmentarza rozmieszczony wzdłuż ogrodzenia. Na cmentarzu, w jego środkowej części, znajduje się murowana kaplica grobowa.

Podole. Cmentarz żydowski

Cmentarz usytuowany przy drodze biegnącej z Przecławia przez Podole do Korzeniowa, na szkarpie. Pomiędzy posesjami Podole 3 i Podole 10. Data założenia cmentarza nie jest znana, przypuszczalnie powstał w 1 połowie XIX w., co potwierdza oznaczenie jego lokalizacji na mapie z 1849 r. Cmentarz służył jako miejsce pochówku Żydów z Przecławia i okolicznych miejscowości. Podczas II wojny światowej rozpoczęła się dewastacja obiektu. Na polecenie Niemców część macew użyto do utwardzania dróg. Po 1945 r. cmentarz użytkowano jako nielegalne wysypisko śmieci. W latach 50-tych XX w. doszło do zniszczeń części terenu cmentarza z powodu osunięcia się ziemi. Teren cmentarza jest całkowicie porośnięty samosiejkami, trudno dostępny. Słabo czytelne granice cmentarza. Brak nagrobków i ogrodzenia.

Tuszyma. Cmentarz wojenny z I i II wojny światowej

Cmentarz położony przy skrzyżowaniu dróg Tuszyma-Biały Bór i Tuszyma-Chęcin, na granicy wsi Tuszyma i Biały Bór. Na cmentarzu znajduje się 16 grobów pojedynczych i 11 zbiorowych. Spoczywa w nich 114 żołnierzy austro-węgierskich z Cesarskiego Pułku Strzelców Tyrolskich, Dywizjonu Haubic Polowych oraz dragonów z nieznanej jednostki. Ponadto znajduje się tam również bliżej nieznana liczba żołnierzy niemieckich z Pułków Piechoty oraz 57 żołnierzy armii rosyjskiej.

Wszyscy polegli pomiędzy październikiem 1914 r. a majem 1915 r. Na cmentarzu leżą również polegli cywile z czasów II wojny światowej.

Pomiędzy październikiem 1914 a majem 1915 r., w okolicach Białego Boru i Tuszymy miały miejsce walki pomiędzy wojskiem austriacko-niemieckim oraz rosyjskim. W 1916 r. prochy poległych, po ekshumacji z licznych na tym terenie polowych pochówków, złożono na obecnym cmentarzu. Według tradycji, wcześniej było to miejsce spoczynku poległych w czasie wojen szwedzkich. Cmentarz planowano zbudować bardziej okazale (zachowały się plany austriackie z 1917 r.), do realizacji tych planów jednak nie doszło.

Swój wygląd obecna nekropolia zawdzięcza społecznemu projektowi z 2004 r. Postanowiono wówczas uporządkować cmentarz i urządzić go według pomysłu Wojciecha Kaszuba wzorującego się realizacjami słowackiego architekta Dušana Jurkoviča – autora licznych projektów cmentarzy wojennych w Beskidzie Niskim. W latach 2006-2015 cmentarz został uporządkowany przy pomocy środków Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Gminy Przecław i osób prywatnych.

Dodatkowo na terenie gminy występują cmentarze parafialne w miejscowościach Kiełków, Dobrynin i Łączki Brzeskie.

ZABYTKI PRZEMYSŁU I TECHNIKI

Tuszyma. Młyn wodny. Usytuowany jest na Tuszymce, w pobliżu stacji kolejowej Rzemień. Należał do rodziny Szaszkiewiczów. W 1924 r. młyn uległ spaleniu od zwarcia elektrycznego. W 1924 r. wydzierżawił go od Szaszkiewiczów Psacie Honig. Po odbudowaniu i przerobieniu napędu na parowo-turbinowy zatrudnił kilkunastu robotników z okolicy i znacznie zwiększył przemiał zboża. Podczas okupacji niemieckiej ukrywali się w nim partyzanci, był też punkt kontaktowym i kolportażu gazetki "Odwet" oddziału „Jędrusie". Młyn działał do 1996 r. Budynek murowany, tynkowany, na rzucie prostokąta. Złożony z dwóch członów. Pierwszy 4-kondygnacyjny, od strony południowej. Elewacja wzdłużna 8-osiowa, z wystawką, na trzeciej osi, od pd., krytą dachem namiotowym. Część druga, wyższa, 5-kondygnacyjna, od strony północnej, z elewacjami 2-osiowymi. Dachy obu części dwuspadowe, kryte blachą. Otwory okienne o wykroju prostokąta. Przy młynie znajduje się śluza z mostem, komorowa, żelbetonowa.

ZABUDOWA MIESZKALNA I GOSPODARCZA

Zabudowa małomiasteczkowa Przecławia jest dość jednolita stylistycznie. Najstarsza zabudowa pochodzi z końca XIX i początku XX w. W większości są to budowle murowane, założone na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjne z poddaszem, nakryte dachami dwuspadowymi. Detal architektoniczny w tej zabudowie jest niezwykle skromny i ma on zazwyczaj formę gzymsów, wydzielających część strychową od części mieszalnej oraz opasek okiennych.

Na terenie wsi w gminie Przecław licznie występowały drewniane domy mieszkalne, obecnie duża ich część już nie istnieje bądź została gruntownie przebudowana.

Do ciekawszych obiektów mieszkalnych można zaliczyć:

- Budynek mieszkalny przy ul. Rynek 17 w Przecławiu. Usytuowany w południowej pierzei Rynku. Wybudowany prawdopodobnie w 1928 r. W okresie międzywojennym w obiekcie mieściło się od ogrodu dwuizbowe mieszkanie, a od ulicy filia sklepu z maszynami do szycia Singera. Prowadziło do niego wejście od strony Rynku, usytuowane pośrodku ściany frontowej, obecnie zamurowane. Po likwidacji sklepu, w pomieszczeniu frontowym znajdowała się winiarnia, prowadzona przez Mozesa Bajera. Prawdopodobnie on przywiózł z Wiednia płaskorzeźbę lwa, usytuowaną w szczycie nad wejściem frontowym. Murowany, tynkowany, jednokondygnacyjny, na rzucie prostokąta, w ciągu zabudowy. Kalenica na osi wsch.-zach. Częściowo podpiwniczony. Pierwotnie ceglana piwnica usytuowana była od frontu. W okresie powojennym zasypana. Elewacja frontowa, północna, 3-osiowa, na wysokim cokole, obecnie obłożonym płytkami ceramicznymi, podzielona dwoma lizenami. Otwór wejściowy i okienne prostokątne. Okna w profilowanych opaskach. Nad prostym

gzymsem kordonowym ścianka kolankowa, pokryta boniowaniem imitującym wątek ceglany, zwieńczona bogato profilowanym gzymsem koronującym, ozdobionym u dołu fryzem z wolich oczu. Na gzymsie ażurowa ścianka attykowa z prostokątnych tralek, zwieńczona bogato profilowanym gzymsem. W centralnej części bogata dekoracja architektoniczna wyodrębniona przełamaniami gzymsów. Akcentuje ona miejsce, gdzie pierwotnie usytuowane było główne wejście do budynku, obecnie nieistniejące. Dekoracja ta złożona jest z prostokątnej płyciny pomiędzy dwoma pionowymi pasami w tynku, których dolne części, zakończone trójkątnie, przechodzą pod gzymsem kordonowym na płaszczyznę elewacji. W płycinie widnieje fryz z trzech okrągłych plakietek. Nad nią, w części attykowej, znajduje się półokrągły tympanon o gładkim polu, obramiony bogato profilowaną listwą, pomiędzy dwoma cokołami, na których stoją dwie wazy. Flankują one schodkowy szczyt. W centralnej części szczytu płaskorzeźba lwa. Szczyt ozdobiony niewielkimi obeliskami. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach danego obszaru. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

W związku z licznymi zagrożeniami zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Obszar gminy Przecław znajduje się na siedmiu obszarach AZP: 98-71, 99-70, 99-71, 99-72, 100-70, 100-71, 100-72. Na sześciu z nich występują stanowiska archeologiczne. Większość stanowisk archeologicznych została rozpoznana „powierzchniowo" podczas dużego projektu realizowanego już od końca lat 70-tych XX w., jest to Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP).

W ewidencji zabytków znajduje się 188 stanowisk archeologicznych. Cztery z nich wpisane są do rejestru zabytków: Rzemień st. 1, Tuszyma st. 1 i 20 oraz Zaborcze st. 1.

Wśród stanowisk archeologicznych znajdują się:
- ✓ obozowisko: Biały Bór st. 12, Dobrynin st. 10, Kiełków st. 9 (mezolit),
- ✓ cmentarzysko: Przecław st. 1 (kultura przeworska), Rzemień st. 1 (kultura pomorska),
- ✓ pałac: Przecław st. 1, Tuszyma st. 14,
- ✓ dwór obronny: Rzemień st. 2 (XV?/XVI-XVII w.).

Zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu gminy Przecław przedstawiono w Aneksie nr 2 na końcu opracowania.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Przecław funkcjonują dwa z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 29 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Tabela 1. Zabytki nieruchome z terenu Gminy Przecław wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego.

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru
Przecław	Zespół kościoła parafialnego: - kościół pw. Wniebowzięcia NMP - wikarówka - dom parafialny	A-538 z 17.11.1998 r.

Przecław	Kaplica pw. św. Bernardyna	A-1261 z 30.07.2014 r.
	Kapliczka „Na Woli”	A-287 z 29.07.1960 r.
	Zespół zamkowy: - zamek - oficyna	A-376 z 7.06.1969 r.
	- park	A-377 z 6.06.1969 r.
	Dom, ul. Rynek 15 (ob. 17)	A- 1188 z 16.09.1988 r.
Rzemień	Zespół dworu obronnego: - dwór obronny - fortyfikacje bastionowe, ziemne, z fosą dworu i podzamcza - pałac Szaszkiewiczów - park z systemem stawów	A-1135 z 29.07.1971 r.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ze względu na przepisy ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, a także ze względu na kodeks etyczny, nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych.

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Tabela 2. Stanowiska archeologiczne Gminy Przecław wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr st. w miejsc.	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Nr rejestru zabytków i data wpisu
1.	Rzemień	99-71	1	1	ślad osadnictwa cmentarzysko ?	epoka kamienia lub wczesna epoka brązu okres lateński pradzieje	C-62 08.12.1969 r.
2.	Tuszyma	100-71	1	1	ślad osadnictwa osada osada osada	neolit epoka brązu-halsstat ok. wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	C-67 22.12.1971 r.
3.	Tuszyma	100-71	20	74	osada	epoka brązu-halsztat	C-66 22.12.1971 r.
4.	Zaborcze	99-71	1	39	osada	grupa tarnobrzeska, III faza	C-69 26.09.1978 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie", a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków". Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska", czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących zabytków ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Przecław została zaktualizowana w 2025 r. Zweryfikowano wówczas listę obiektów, a także sporządzono karty adresowe zabytków nieruchomych i archeologicznych.

Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ) Gminy Przecław zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze), a także stanowiska archeologiczne z terenu gminy. Ewidencja ta jest podstawą do sporządzenia *Gminnego programu opieki nad zabytkami.*

Gminna Ewidencja Zabytków zawiera łącznie 256 obiektów: 68 zabytków nieruchomych oraz 188 stanowisk archeologicznych.

Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Przecław przedstawiają Aneksy 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,

- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Głównymi animatorami upowszechniania kultury oraz rozwoju życia kulturalnego na terenie Gminy Przecław jest **Dom Kultury w Przecławiu.**

Główna siedziba Domu Kultury znajduje się przy ulicy Zielonej 52. W kompleksie znajduje się:
- Sala widowiskowa, mogąca pomieścić 285 osób, stanowi centralne miejsce dla organizacji koncertów, spektakli teatralnych oraz innych wydarzeń artystycznych.
- Pomieszczenia biurowe umożliwiają sprawną organizację działań kulturalnych oraz prowadzenie codziennej administracji.
- Sale edukacji artystycznej, w których odbywają się zajęcia z muzyki, plastyki, tańca i innych form artystycznych, służąc rozwijaniu talentów lokalnej społeczności.
- Sala konferencyjna, umożliwiająca organizację spotkań, szkoleń i prezentacji.
- Sala taneczna, dedykowana zajęciom tanecznym oraz innym formom aktywności fizycznej.
- Garderoby i zaplecze sceniczne, zapewniające wygodne warunki dla uczestników oraz organizatorów wydarzeń kulturalnych.
- Hol wystawowy, gdzie prezentowane są prace lokalnych artystów oraz organizowane są wystawy tematyczne.
- Pomieszczenia magazynowe i gospodarcze, niezbędne dla przechowywania sprzętu i materiałów potrzebnych do organizacji wydarzeń.

Dodatkowo, Dom Kultury dysponuje również kręgielnią z dwoma torami oraz stołem do gry w bilard, co stanowi atrakcyjną ofertę rekreacyjną dla mieszkańców. Dzięki wsparciu Burmistrza Przecławia, Dom Kultury staje się istotnym centrum życia kulturalnego i społecznego w lokalnej społeczności.

Na terenie gminy Przecław funkcjonuje także **Gminna Biblioteka Publiczna.** Swoim zasięgiem obejmuje trzy filie biblioteczne usytuowane w miejscowościach: Łączki Brzeskie, Rzemień i Tuszyma. Biblioteka założona została w 1949 r., a jej podstawowym zadaniem jest rozwój czytelnictwa i upowszechnianie kultury oraz oświaty na terenie naszej gminy. Bibliotek Publiczna w Przecławiu jest uczestnikiem projektu „Cyfrowe Archiwum Tradycji Lokalnej" (CATL) którego celem jest ratowanie lokalnych zasobów dziedzictwa historycznego. CATL ma eksplorować te zasoby archiwalne, do których nie docierają działające centralnie instytucje pamięci (archiwa państwowe), a także świadectwa (ustne relacje) opisujące wydarzenia z przeszłości.

Na terenie gminy Przecław działa również wiele stowarzyszeń, które aktywnie angażują się w działania na rzecz rozwoju kultury, sztuki i sportu, a także ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa lokalnego.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Przecław zakresie ochrony zabytków.

MOCNE STRONY

- Bogata historia i dziedzictwo kulturowe gminy.
- Bliskość dużych ośrodków miejskich (Rzeszów, Mielec).
- Istnienie obiektów i zespołów obiektów o znacznych wartościach architektonicznych, historycznych, artystycznych oraz o cennych walorach krajobrazowych, m.in.: kościół parafialny Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Przecławiu, zespół zamkowy Reyów w Przecławiu, zespół dworu obronnego Rzemieniu.
- Dobry stan techniczny większości obiektów zabytkowych.
- Działalność Miejskiego Centrum Kultury i Samorządowego Domu Kultury w Tuszymie i ich Filie, świetlice i biblioteki dostosowana do potrzeb mieszkańców.
- Cykliczne imprezy kulturalne, m.in. Dożynki Gminne, Jubileuszowy koncert Młodzieżowej Orkiestry Gminy Przecław.
- Duża liczba aktywnie działających organizacji pozarządowych (ponad 30 organizacji).
- Walory przyrodnicze i turystyczne gminy, m.in. Rezerwat Przyrody Bagno Przecławskie (unikatowy obiekt torfowiskowy chroniący roślinność charakterystyczną dla Kotliny Sandomierskiej), tereny leśne i park krajobrazowy.
- szlaki turystyczne, w tym piesze i rowerowe:
  piesze:
  - ✓ Ścieżka Przyrodnicza Rezerwat Przecławskie Błota.

  rowerowe:
  - ✓ Trasa Rozel-Pałac Przecław,
  - ✓ Trasa przez Rozel (początek: Przecław),
  - ✓ Trasa Jeziorko – Cmentarz z I i II wojny światowej.

SŁABE STRONY

- Zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia (m.in. cmentarz żydowski w Podolu, budynki mieszkalne przy ul. Rynek 22 i 24 w Przecławiu, kapliczka przy domu nr 193 w Kiełkowie, budynek młyna wodnego w Rzemieniu, obora podworska w Tuszymie).
- Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy.
- Brak świadomości społecznej w zakresie należytego dbania o zabytki.
- Słabo rozwinięta sieć ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych.
- Niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków.
- Niewystarczająco rozwinięta baza kulturalna, turystyczna i rekreacyjno-wypoczynkowa.
- Brak dostatecznych środków na działalność w sferze kultury.
- Niewystarczająca działalność edukacyjna, której celem jest rozwój zainteresowań dziedzictwem kulturowym i historycznym wśród dzieci i młodzieży.
- Słabe pokrycie terenu planami zagospodarowania przestrzennego.

SZANSE
• Pozyskanie funduszy na prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych. • Przystąpienie do sporządzenia Planu ogólnego gminy Przecław. • Rozwój turystyki, agroturystyki i rekreacji w oparciu o istniejące walory naturalne, obiekty zabytkowe i kulturowe. • Ścisłe skoordynowanie działań w zakresie kultury na terenie gminy w zakresie wypracowania przejrzystej oferty kulturalnej, pozwalającej na szersze i aktywne uczestnictwo mieszkańców w kulturze. • Uczestnictwo coraz szerszego grona osób młodych w działaniach kulturalnych, co zwiększa nadzieję na kultywowanie tradycji i sztuki ludowej w przyszłości. • Współpraca i koordynacja działań konserwatorskich z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. • Wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych. • Możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej. • Wzrost świadomości mieszkańców gminy w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego. • Rewitalizacja wybranych miejsc na terenie gminy. • Poprawa dostępności do zabytków przez szeroką akcję promocyjną w serwisach informacji turystycznej. • Uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w dokumentach programowych gminy. • Uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym. • Wzbogacenie szlaków turystycznych o miejsca i obiekty zabytkowe.
ZAGROŻENIA
• Wysokie koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych. • Zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację. • Pogarszanie się stanu technicznego niektórych zabytków na terenie gminy. • Niski poziom świadomości społecznej odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy. • Samowolne prace przy zabytkach bez wymaganych pozwoleń konserwatora zabytków. • Budowa i wprowadzanie elementów architektonicznych, niewpisujących się w krajobraz kulturowy gminy. • Klęski żywiołowe (zwłaszcza powodzie) i inne zdarzenia losowe. • Akty wandalizmu.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy, zostały opracowane priorytety. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji *Gminnego Programu* i przedstawiania ich Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Programu*, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania *Gminnego Programu* oraz efektywność wcielenia ich w życie.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Przecław.

PRIORYTET 1
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

Kierunek działania 1.1. Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego

Zadania:

1.1.1 Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, wszelkie działania prowadzone w obrębie zabytków oraz w ich otoczeniu (w granicach wyznaczonych w decyzjach o wpisie do rejestru zabytków) wymagają pozwolenia Wojewódzkich Konserwatorem Zabytków.

1.1.2 Kreowanie poprawnej polityki przestrzennej w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (MPZP), decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego.

- ✓ Sporządzenie Planu ogólnego gminy w związku ze zmianami prawa w zakresie planowania przestrzennego. Ustalenia zawarte w planie ogólnym powinny uwzględniać zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.
- ✓ W przypadku tworzenia nowych MPZP ochrona zabytków nieruchomych powinna być wyznaczana w zależności od wartości danego obiektu zabytkowego:
  - zabytki wpisane do rejestru zabytków należy obejmować ochroną kilku elementową. Ścisła ochrona konserwatorska winna obejmować obiekt zabytkowy i obszar wpisany do rejestru zabytków - działania w jej obrębie powinny zostać uzależnione od decyzji WKZ. Wokół takiej strefy wskazane jest wyznaczenie obszaru, otuliny, mającego na celu ochronę otoczenia obiektu zabytkowego, w granicach opierających się na naturalnym ukształtowaniu terenu bądź jego aktualnym zagospodarowaniu. W strefie tej powinny zostać wyznaczone rygory dotyczące inwestycji, określające dopuszczalne zagospodarowanie terenu i parametry nowej zabudowy, a także dopuszczalne przekształcenia istniejącej, mającej na celu przeciwdziałanie degradacji otoczenia obiektów zabytkowych i zachowanie ich ekspozycji,
  - obiekty zabytkowe znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy objąć ochroną punktową. Zabytki z GEZ należy chronić in situ,
  - w MPZP powinna być zawarta ochrona ogólnego krajobrazu gminy, charakteryzująca się utrzymaniem kompozycyjnej spójności, utrwalaniem historycznych układów zabudowy, poprzez kontynuowanie tradycyjnie ukształtowanych lokalizacji kompozycji budynków oraz wykorzystywanych form architektonicznych zmierzających do harmonizowania krajobrazu,
- ✓ Uchwalenie MPZP dla obszarów, które ich nie posiadają. W pierwszej kolejności dla terenów o stosunkowo dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi lub ważnymi dla ochrony dziedzictwa kulturowego ze względu na sąsiedztwo ważnych części układu przestrzennego. Plany te winny uwzględniać wymogi związane z ochroną znajdujących się na tych obszarach obiektów zabytkowych, w szczególności tych wpisanych do rejestru zabytków, ale także tych uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków. Zaleca się wprowadzenie w stosunku do obiektów z obu tych grup bardziej precyzyjnych, zindywidualizowanych zapisów, uwzględniających specyfikę ich bryły, form architektonicznych i kontekstu przestrzennego.
- ✓ Uwzględnianie w planowaniu przestrzennym i działalności inwestycyjnej na terenie gminy zasad ochrony historycznych układów planistycznych miejscowości oraz zasad ochrony krajobrazu kulturowego, w tym w szczególności dążenie do zachowania w niezmienionej formie historycznych panoram, osi widokowych, form terenu, zabytkowych kompozycji zieleni, cmentarzy itp.

- ✓ Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego wydawanych przez Burmistrza Gminy Przecław dla terenów, na których znajdują się obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, każdorazowo należy je uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną, o ile uzna je za konieczne,
- ✓ Stanowiska archeologiczne winny być dokładnie oznaczone na załącznikach graficznych do planów miejscowych, natomiast w jego tekście powinny znaleźć się zapisy ustanawiające ochronę konserwatorską i nakazujące uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- ✓ Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego, wydawanych przez Urząd Gminy, dla terenów, na których zlokalizowano stanowiska archeologiczne (rozpoznanie powinno się opierać na Gminnej Ewidencji Zabytków), każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną.

Kierunek działania 1.2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, w którym zlokalizowana jest gmina

Zadania:

1.2.1. Prowadzenie prac konserwatorsko-remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność władz samorządowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi oraz wspieranie (dofinansowywanie) tychże prac przy obiektach niebędących własnością gminy:
- ✓ w pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących znaczne wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne,
- ✓ wspieranie działań właścicieli zabytków zmierzające do pozyskania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych nieruchomych i ruchomych,
- ✓ umieszczenie na stronie internetowej gminy aktualnych informacji związanych z możliwością pozyskania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (m.in. z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Marszałka Województwa Podkarpackiego, Funduszu Kościelnego, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) na zabezpieczenie i remont tych obiektów zabytkowych.

1.2.1 Wspieranie ochrony zespołów dworsko-parkowych jako charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego gminy (Przecław – zespół zamkowy, Rzemień – zespół dworu obronnego)

1.2.2 Eliminowanie prac adaptacyjnych i remontowych przeprowadzanych ze szkodą dla substancji zabytkowej obiektów.

1.2.3 Przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołów obiektów ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzanie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń.

1.2.4 Wspieranie inicjatyw zmierzających do adaptacji obiektów nieużytkowanych do nowych potrzeb przy zachowaniu charakterystycznej dla obiektów architektury.

Kierunek działania 1.3. Opieka nad zabytkami ruchomymi

Zadania:

1.3.1 Wspieranie prac konserwatorskich w kościołach w miarę potrzeb.

1.3.2 Bieżące prace remontowe przy kapliczkach i pomnikach z terenu gminy:
- ✓ uzgadnianie wszelkich działań przy kapliczkach znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,

- ✓ zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, formy, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego itp.,
- ✓ opracowanie planu opieki nad zabytkowymi kapliczkami przydrożnymi oraz podjęcie prac konserwatorskich (w miarę potrzeb).

Kierunek działania 1.4. Opieka nad zabytkami archeologicznymi

Zadania:

1.4.1 Wspieranie zamierzeń dążących do realizacji ratowniczych badań wykopaliskowych w obrębie stanowisk archeologicznych szczególnie narażonych na zniszczenie.

1.4.2 Umieszczenie lub uzupełnienie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowisk archeologicznych.

1.4.3 Weryfikacja stanowisk archeologicznych na terenie Gminy, głównie przez ponowne badania powierzchniowe (badania AZP przeprowadzono stosunkowo dawno, w latach 80. i 90. XX w.). Przy wykonywaniu badań powierzchniowych należy wykorzystać analizę badań LIDAR, które w latach 80. i 90. XX w. były niedostępne).

PRIORYTET II
Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnacja tożsamości regionalnej

Kierunek działania 2.1. Ochrona wartości niematerialnych

Zadania:

2.1.1 Pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, wzmacnianie procesów integracyjnych w społeczności regionalnej.

2.1.2 Utrwalanie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca dotyczącej lokalizacji nieistniejących obiektów o istotnym znaczeniu dla historii.

2.1.3 Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy) historycznych nazw miejscowych (przysiółków, historycznych nazw ulic itp.), inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie promujących lokalną historię i lokalne tradycje.

2.1.4 Wspieranie inicjatyw nawiązujących w sposób przemyślany do dawnych tradycji regionu, mających na celu ich wskrzeszenie lub przypomnienie - tworzenie lub udział w tworzeniu związanych z tym tematycznych szlaków turystycznych, wystaw, konkursów i różnorodnych imprez o charakterze kulturalno-edukacyjnym).

2.1.5 Utrzymanie i bieżąca konserwacja kapliczek połączone z kultywowaniem, dokumentowaniem i upowszechnianiem tradycji związanej z tymi obiektami.

2.1.6 Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp. poprzez działalność wydawniczą, prowadzenie lekcji muzealnych nt. przeszłości i kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp.

2.1.7 Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe).

2.1.8 Wspieranie inicjatyw wydawniczych i przedsięwzięć o charakterze etnograficznym zmierzających do zebrania (udokumentowania) i popularyzacji starych pieśni, przyśpiewek, podań i legend związanych z miastem i jego okolicami.

Kierunek działania 2.2. Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach

Zadania:

2.2.1 Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków:

- ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną,

- ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami,

2.2.2 Udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami na stronie internetowej Gminy, wraz z informacją, jakie ma to znaczenie dla właścicieli owych obiektów i zespołów zabytkowych, do czego są zobowiązani, na co powinni zwracać uwagę.

2.2.3 Opracowanie sprawozdania z realizacji zadań GPOnZ (co dwa lata), następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy.

Kierunek działania 2.3 Edukacja, promocja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

Zadania:

2.3.1 Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną.

2.3.2 Kreowanie szlaków edukacyjno-turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego gminy.

2.3.3 Zintegrowanie działań promocyjnych władz gminy w zakresie turystyki z działaniami władz powiatu, np. poprzez stworzenie szlaków atrakcji turystycznych gminy i powiatu, w których gmina byłaby jednym z punktów na szlaku.

2.3.4 Wspieranie działań w zakresie popularyzacji akcentującej walory kulturowe i przyrodnicze turystyki pieszej i rowerowej na terenie gminy oraz rozwijanie towarzyszącej im infrastruktury (ścieżki rowerowe, sezonowe wypożyczalnie sprzętu, punkty widokowe, tablice informacyjne itp.).

2.3.5 Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych, jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.

2.3.6 Wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn.

2.3.7 Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy premiujące wiedzę i znawstwo dziedzictwa kulturowego:

2.3.8 Zainicjowanie w szkołach działających na terenie gminy akcji gromadzenia dawnych i współczesnych fotografii dokumentujących przestrzeń kulturową i życie codzienne mieszkańców gminy.

2.3.9 Popieranie istniejących jak i stymulowanie wprowadzania nowych (gry i zabawy edukacyjne dla najmłodszych, publikacje nt. dziedzictwa kulturowego adresowane do dzieci, konkursy itd.) form edukacyjnych prowadzonych przez szkoły

2.3.10 Opracowanie, a także wspieranie publikacji (broszura, folder, przewodnik) obejmujących zagadnienia zawiązane z historią gminy, zabytkami oraz z zasadami ochrony dóbr kultury.

2.3.11 Uczestnictwo Urzędu Gminy w organizowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa Europejskich Dniach Dziedzictwa - największego w Europie wydarzenia promującego dziedzictwo kulturowe.

2.3.12 Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie Gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów.

2.3.13 Wygenerowanie mapy z zabytkami (na podstawie GEZ) oraz z elementami dziedzictwa do celów edukacyjnych i promocyjnych.

2.3.14 Wspieranie i współpraca ze stowarzyszeniami lokalnymi mającymi na celu zachowanie tradycji i kultury regionu.

2.3.15 Organizowanie szkoleń dla pracowników gminy odpowiadających za opiekę i ochronę dziedzictwa kulturowego.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Burmistrz Gminy Przecław. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Miasta, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich;
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie, co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania;
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów zabytkowych poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 r. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Finansowanie może pochodzić z różnych źródeł krajowych i zagranicznych:

- ✓ Środki własne budżetowe gminy na realizację zadań własnych (dot. zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków).
- ✓ Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- ✓ Środki Wojewody Podkarpackiego (pozostające w dyspozycji Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- ✓ Dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
- ✓ Środki Unii Europejskiej, głownie zawarte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego lub EFRR.
- ✓ Dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
- ✓ Dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów niezaliczanych do sektora finansów publicznych;
- ✓ Środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
- ✓ Dochody własne instytucji kultury;
- ✓ Środki Ministra Kultury w ramach programu "Promesa Ministra Kultury";
- ✓ Środki prywatne;
- ✓ Dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
- ✓ Składki i zbiórki publiczne finansowane ze środków ludności;

  Inne środki przewidziane prawem.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Przecław.

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Przecław.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami zabytkowymi, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Wydatki Gminy Przecław na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w ostatnich latach:

2024 r.[4]:

Wykonanie prac remontowo-konserwatorskich w zabytkowym kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia NMP w Przecławiu (środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków 575 000,00 zł, wkład własny 23 469,39 zł).

W zakresie kultury sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe przeznaczono dotacje w wysokości 15 000,00 zł (zwrot 68,98 zł).

2023 r.[5]:

"Zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku poprzez remont kapliczki położonej na działce nr ewid. 139/3 u zbiegu ul. Kilińskiego i Weneckiej w Przecławiu"

Wartość zadania: 79 950,00 zł.

Zadanie dofinansowane jest:

- ✓ w ramach Programu OCHRONA ZABYTKÓW ze środków finansowych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z budżetu państwa w kwocie 28 000,00 zł,
- ✓ z Budżetu Województwa Podkarpackiego w kwocie 20 000,00 zł,
- ✓ ze środków Powiatu Mieleckiego w kwocie 10 000,00 zł.

Wykonanie prac remontowo-konserwatorskich w zabytkowym Domu Parafialnym w Przecławiu:

- ✓ kwota dofinansowana: 400 000,00 zł
- ✓ źródło dofinansowania: Rządowy Program Odbudowy Zabytków,

2022 r.[6]:

Wykonanie dokumentacji technicznej dla zabytku „Kapliczka na Woli” - 9 500,00 zł

[4] Raport o Stanie Gminy Przecław za 2024 rok.

[5] Raport o Stanie Gminy Przecław za 2023 rok.

[6] Raport o Stanie Gminy Przecław za 2022 rok.

ANEKS 1. WYKAZ OBIEKTÓW W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY PRZECŁAW

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowanie	Rejestr zabytków
1	Błonie	na początku wsi, przy drodze Przecław-Książnice, obok domu nr 9	Kapliczka	4 ćw. XIX w.	
2	Dobrynin	nr 21	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski	1957-1960	
3	Dobrynin	w polu, na początku wsi od strony Rzemienia, obok domu nr 8A	Kapliczka	k. XIX w.	
4	Dobrynin	obok Szkoły Podstawowej	Kapliczka	1910 r.	
5	Dobrynin	obok leśnictwa Ruda	Kapliczka pw. Św. Huberta	1903 r.	
6	Dobrynin	w przysiółku Ruda-Zastawie ok. 200 m na pd. od rzeki Ruda	Kapliczka	1952 r.	
7	Kiełków	obok domu nr 193	Kapliczka	ok. 1938 r.	
8	Kiełków	naprzeciw domu nr 166	Kapliczka	1852 r.	
9	Kiełków	obok domu nr 294	Kapliczka	1933 r.	
10	Łączki Brzeskie	obok domu nr 100	Figura Serca Pana Jezusa	1913 r.	
11	Łączki Brzeskie	na skrzyżowaniu dróg Przecław - Radomyśl Wielki i Nagoszyn - Ruda	Kapliczka	1900 r.	
12	Łączki Brzeskie	obok domu nr 83	Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem	1909 r.	
13	Łączki Brzeskie	obok domu nr 177	Figura pw. Św. Jana Nepomucena	XVIII/XIX w.	
14	Podole	usytuowany na skarpie przy drodze z Przecławia do Korzeniowa, na skraju wsi	Cmentarz żydowski	XIX w.	
15	Przecław		Układ urbanistyczny	k. XIV - 1 ćw. XX w.	
16	**Przecław**	**ul. Kolejowa 14**	**Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w zespole kościoła parafialnego**	**1881-1885 r.**	**A-538 z 17.11.1998 r.**
17	**Przecław**	**ul. Kolejowa 12**	**Dom parafialny w zespole kościoła parafialnego**	**1936 r.**	**A-538 z 17.11.1998 r.**
18	**Przecław**	**ul. Kolejowa 10**	**Wikarówka w zespole kościoła parafialnego**	**1901 r.**	**A-538 z 17.11.1998 r.**
19	**Przecław**	**ul. Podzamcze 8**	**Zamek Reyów w zespole zamkowym**	**1580-1590, rozbudowa 2 ćw. XVII w., 1808-1810, przebudowa 1876-1880**	**A-376 z 07.06.1969 r.**
20	**Przecław**	**ul. Podzamcze 8**	**Oficyna w zespole zamkowym**	**1808-1810, przebud. 1880 r.**	**A-376 z 07.06.1969 r.**
21	**Przecław**	**ul. Podzamcze 8**	**Park w zespole zamkowym**	**XVI w., przekształcony, 2 poł. XVII w., 1805 r.**	**A-377 z 06.06.1969 r.**
22	Przecław	ul. Podzamcze 8	Filar bramy ogrodzenia w zespole zamkowym, obecnie kapliczka	2 poł. XIX w.	
23	Przecław	ul. Podzamcze	Spichlerz w zespole zamkowym	XIX/XX w.	

24	Przecław	ul. Podzamcze	Spichlerz II w zespole zamkowym	XIX/XX w.	
25	Przecław	ul. Podzamcze, obok nr 14	Obora w zespole zamkowym	k. XIX w.	
26	Przecław	we wsch. części miasta, ok. 150 m na pn.-wsch. od kościoła parafialnego	Cmentarz parafialny stary	4 ćw. XVIII w.	
27	Przecław	we wsch. części miasta, ok. 250 m na pn.-wsch. od budynku plebanii	Cmentarz parafialny nowy	1812 r.	
28	Przecław	skrzyżowanie ul. Kilińskiego i ul. Krzywa	Krzyż dla upamiętnienia wojen szwedzkich	1912 r.	
29	**Przecław**	**ul. Krzywa 2**	**Kaplica pw. Św. Bernardyna ze Sieny**	**1858 r.**	**A-1261 z 30.07.2014 r.**
30	Przecław	ul. Podzamcze	Kapliczka	2 poł. XIX w.	
31	Przecław	ul. Rynek	Figura pw. Św. Jana Nepomucena	1905 r.	
32	**Przecław**	**ul. Wenecka**	**Kapliczka "Na Woli"**	**2 poł. XIX w., rem. 1970 r., 1997 r.**	**A-287 z 29.07.1960 r.**
33	Przecław	ul. Kilińskiego 2	Dom	4 ćw. XIX w.	
34	Przecław	ul. Kilińskiego 22	Dom	pocz. XX w.	
35	Przecław	ul. Kolejowa 2	Dom	XIX/XX w.	
36	Przecław	ul. Krzywa 4	Ochronka i Dom Zakonny SS. Służebniczek Dębickich	po 1902 r.	
37	Przecław	ul. Krzywa 22	Dom	1938 r.	
38	Przecław	ul. 3 Maja 8	Dom	1 ćw. XX w.	
39	Przecław	ul. Mickiewicza 3	Dom	ok. 1910 r.	
40	Przecław	ul. Podzamcze 18	Czworak	XIX/XX w.	
41	Przecław	ul. Rynek 2	Dawny Urząd Gminy	1910 r.	
42	Przecław	ul. Rynek 3	Dom	XIX/XX w.	
43	Przecław	ul. Rynek 6	Dom	XIX/XX w.	
44	Przecław	ul. Rynek 10	Dom	1928 r.	
45	**Przecław**	**ul. Rynek 17 (d. 15)**	**Dom**	**ok. 1908 r.**	**A-1188 z 16.09.1988 r.**
46	Przecław	ul. Rynek 22	Dom	XIX w.	
47	Przecław	ul. Rynek 24	Poczta, ob. dom	k. XIX w.	
48	Przecław	ul. Rynek 29	Dom	XIX/XX w.	
49	Przecław	ul. Rynek 30	Dom	pocz. XX w.	
50	Przecław	ul. Rynek 36	Dom	1930 r.	
51	**Rzemień**	**nr 244**	**Pałac Szaszkiewiczów w zespole dworu obronnego**	**1857 r., przebudowa 1931 r.**	**A-1135 z 29.07.1971 r.**
52	**Rzemień**		**Fortyfikacje ziemno-bastionowe wieży mieszkalnej w zespole dworu obronnego**	**przed 1640 r., rozbudowa 1784 r., ok. 1852 r., 1931 r.**	**A-1135 z 29.07.1971 r.**
53	**Rzemień**	**nr 242**	**Wieża mieszkalno-obronna (dwór obronny) w zespole dworu obronnego**	**1 poł. XV w., przebudowa 1625 r., 1857 r., remont 1929-1931**	**A-1135 z 29.07.1971 r.**
54	**Rzemień**		**Park z systemem stawów w zespole dworu obronnego**	**2 poł. XVII w., 2 poł. XIX w.**	**A-1135 z 29.07.1971 r.**

55	Rzemień	nr 242	Budynek bramny południowy w zespole dworu obronnego	1931 r.	
56	Rzemień	nr 242	Budynek bramny północny w zespole dworu obronnego	1931 r.	
57	Rzemień		Mostek w parku w zespole dworu obronnego	2 poł. XIX w.	
58	Rzemień	nr 243A	Obora w zespole dworu obronnego	ok. 1869 r.	
59	Rzemień	obok domu nr 72	Kapliczka	1925 r.	
60	Rzemień	obok domu nr 135	Kapliczka	1922 r.	
61	Rzemień	nr 89	Młyn wodny, ob. elektryczny	1924 r.	
62	Rzemień	nr 89	Śluzy przy młynie	1925 r.	
63	Rzemień	nr 130	Dom	1 ćw. XX w.	
64	Tuszyma	na początku wsi, przy wjeździe do Tuszymy	Cmentarz wojenny z I i II wojny światowej	1914-1915	
65	Tuszyma	obok domu nr 18	Kapliczka	1925 r.	
56	Tuszyma	obok nr 148	Obora podworska	pocz. XX w.	
67	Tuszyma	nr 148	Dawna gorzelnia Reyów	1906 r., rozbudowa 1927 r.	
68	Tuszyma	nr 150	Rządcówka, ob. dom	pocz. XX w.	

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY PRZECŁAW

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Rejestr zabytków
1	Biały Bór	100-71	1	95	ślad osadnictwa	neolit	
2	Biały Bór	100-71	2	96	ślad osadnictwa	późny paleolit lub mezolit	
3	Biały Bór	100-71	3	97	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	prahistoria epoka brązu-hallstat (k. łużycka)	
4	Biały Bór	100-71	4	98	ślad osadnictwa	epoka brązu	
5	Biały Bór	100-71	5	99	ślad osadnictwa	prahistoria	
6	Biały Bór	100-71	6	100	ślad osadnictwa osada	neolit epoka brązu-hallstat (k. łużycka)	
7	Biały Bór	100-71	7	103	ślad osadnictwa osada	epoka kamienia epoka brązu-hallstat (k. łużycka)	
8	Biały Bór	100-72	8	1	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	prahistoria późne średniowiecze	
9	Biały Bór	100-72	9	2	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
10	Biały Bór	100-72	10	4	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa	grupa tarnobrzeska późne średniowiecze mezolit?	
11	Biały Bór	100-72	11	5	ślad osadnictwa	neolit (k. pucharów lejkowatych?)	
12	Biały Bór	100-72	12	6	obozowisko	mezolit	
13	Biały Bór	100-72	13	7	ślad osadnictwa	grupa tarnobrzeska	
14	Biały Bór	100-72	14	8	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
15	Biały Bór	100-72	15	10	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
16	Biały Bór	100-72	16	11	ślad osadnictwa	neolit (k. pucharów lejkowatych?)	
17	Biały Bór	100-72	17	13	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
18	Biały Bór	100-72	18	14	osada punkt osadniczy	neolit (k. pucharów lejkowatych) grupa tarnobrzeska	
19	Biały Bór	100-72	19	15	punkt osadniczy ślad osadnictwa ślad osadnictwa	neolit (k. pucharów lejkowatych) okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	
20	Biały Bór	100-72	20	16	ślad osadnictwa	pradzieje	
21	Wola Ociecka (gmina Ostrów), obecnie w obrębie miejscowości Biały Bór (gmina Przecław)	100-72	5	9	ślad osadnictwa	mezolit?	
22	Błonie	100-71	1	31	osada ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	epoka brązu (k. łużycka) okres wpływów rzymskich (k. przeworska) wczesne średniowiecze nowożytność	

23	Błonie	100-71	2	32	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka brązu (k. łużycka) wczesne średniowiecze	
24	Błonie	99-71	3	52	ślad osadnictwa osada	wczesna epoka brązu okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
25	Błonie	99-71	4	53	osada	grupa tarnobrzeska	
26	Błonie	99-71	5	54	ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
27	Błonie	99-71	6	55	ślad osadnictwa	grupa tarnobrzeska	
28	Błonie	99-71	7	56	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka kamienia pradzieje	
29	Błonie	99-71	8	57	osada	okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
30	Błonie	99-71	9	58	osada	okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
31	Błonie	99-71	10	59	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	pradzieje wczesne średniowiecze	
32	Błonie	99-71	11	60	osada? ślad osadnictwa	k. mierzanowicka pradzieje	
33	Błonie	99-71	12	61	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
34	Błonie	99-71	13	62	osada	pradzieje	
35	Błonie	99-71	14	63	osada	grupa tarnobrzeska	
36	Dobrynin	99-72	1	7	ślad osadnictwa	neolit (k. pucharów lejkowatych)	
37	Dobrynin	99-72	2	8	ślad osadnictwa	pradzieje	
38	Dobrynin	99-72	3	9	osada	wczesna epoka brązu (k. mierzanowicka)	
39	Dobrynin	99-72	4	10	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
40	Dobrynin	99-72	5	11	ślad osadnictwa	późne średniowiecze	
41	Dobrynin	99-72	6	12	ślad osadnictwa	pradzieje	
42	Dobrynin	99-72	7	13	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
43	Dobrynin	99-72	8	14	ślad osadnictwa	pradzieje	
44	Dobrynin	99-72	9	15	ślad osadnictwa punkt osadniczy	epoka kamienia wczesne średniowiecze	
45	Dobrynin	100-72	10	3	obozowisko	mezolit	
46	Kiełków	99-71	1	24	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska) wczesne średniowiecze	
47	Kiełków	99-71	2	25	osada	wczesne średniowiecze	
48	Kiełków	99-71	3	26	ślad osadnictwa osada osada	neolit okres wpływów rzymskich (k. przeworska) VII?-IX w. wczesne średniowiecze	
49	Kiełków	99-71	4	27	osada osada ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska) wczesne średniowiecze późne średniowiecze	
50	Kiełków	99-71	5	28	ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
51	Kiełków	99-71	6	29	osada	wczesne średniowiecze	
52	Kiełków	99-71	7	30	ślad osadnictwa osada	wczesny neolit wczesne średniowiecze VIII-IX w.	

53	Kiełków	99-71	8	31	osada? osada?	neolit okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
54	Kiełków	99-71	9	32	obozowisko ślad osadnictwa ślad osadnictwa	mezolit neolit nowożytność	
55	Kiełków	99-71	10	33	ślad osadnictwa	mezolit	
56	Kiełków	99-71	11	34	osada	pradzieje	
57	Kiełków	99-71	12	35	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
58	Kiełków	99-71	13	36	osada osada	neolit grupa tarnobrzeska	
59	Kiełków	99-71	14	37	ślad osadnictwa osada? osada	neolit grupa tarnobrzeska okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
60	Kiełków	99-71	15	38	ślad osadnictwa osada	grupa tarnobrzeska okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
61	Łączki Brzeskie	99-70	1	14	ślad osadnictwa	pradzieje	
62	Łączki Brzeskie	100-70	2	15	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
63	Łączki Brzeskie	100-70	3	16	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu pradzieje	
64	Łączki Brzeskie	100-70	4	17	ślad osadnictwa	neolit (k. pucharów lejkowatych?)	
65	Łączki Brzeskie	100-70	5	1	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	mezolit pradzieje	
66	Łączki Brzeskie	100-70	6	3	ślad osadnictwa	epoka kamienia-wczesna epoka brązu	
67	Łączki Brzeskie	100-70	7	4	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
68	Łączki Brzeskie	100-70	8	5	ślad osadnictwa	pradzieje	
69	Łączki Brzeskie	100-70	9	6	ślad osadnictwa	epoka kamienia-wczesna epoka brązu	
70	Łączki Brzeskie	100-70	10	7	ślad osadnictwa	mezolit	
71	Łączki Brzeskie	100-70	11	8	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu	
72	Łączki Brzeskie	100-70	12	9	ślad osadnictwa	mezolit	
73	Korzeniów (gmina Żyraków), ob. w granicach miejscowości Podole (gmina Przecław)	100-71	5	25	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
74	Podole	100-71	1	9	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
75	Podole	100-71	2	13	osada osada	prahistoria epoka brązu (k. łużycka)	
76	Podole	100-71	3	21	ślad osadnictwa	k. łużycka	
77	Podole	100-71	4	22	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka brązu (k. łużycka) wczesne średniowiecze	
78	Podole	100-71	5	23	ślad osadnictwa	epoka kamienia	

79	Podole	100-71	6	26	osada osada osada osada	prahistoria okres wpływów rzymskich (k. przeworska) wczesne średniowiecze nowożytność	
80	Podole	100-71	7	27	ślad osadnictwa osada	prahistoria średniowiecze	
81	Podole	100-71	8	28	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
82	Podole	100-71	9	38	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	epoka kamienia epoka brązu (k. łużycka) prahistoria	
83	Podole	100-71	10	39	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	epoka kamienia prahistoria wczesne średniowiecze nowożytność	
84	Podole	100-71	11	40	osada osada	prahistoria epoka brązu-hallstat (k. łużycka)	
85	Podole	100-71	12	41	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa	prahistoria epoka brązu (k. łużycka) wczesne średniowiecze	
86	Podole	100-71	13	42	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	neolit wczesne średniowiecze	
87	Podole	100-71	14	43	osada	średniowiecze	
88	Podole	100-71	15	44	osada ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	prahistoria epoka brązu (k. łużycka) okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	
89	Podole	100-71	16	45	ślad osadnictwa	neolit	
90	Podole	100-71	17	46	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
91	Podole	100-71	18	47	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
92	Przecław	100-71	1	6	cmentarzysko pałac - zamek	okres wpływów rzymskich (k. przeworska) -	
93	Przecław	100-71	2	7	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze	
94	Przecław	100-71	3	8	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	epoka kamienia prahistoria średniowiecze	
95	Przecław	100-71	4	14	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	prahistoria nowożytność	
96	Przecław	100-71	5	15	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka kamienia XV w.	

97	Przecław	100-71	6	16	ślad osadnictwa osada osada osada	epoka kamienia prahistoria epoka brązu (k. łużycka) nowożytność	
98	Przecław	100-71	7	17	ślad osadnictwa osada	wczesne średniowiecze nowożytność	
99	Przecław	100-71	8	18	ślad osadnictwa	prahistoria	
100	Przecław	100-71	9	19	osada ślad osadnictwa osada	prahistoria k. łużycka nowożytność	
101	Przecław	100-71	10	20	ślad osadnictwa osada	prahistoria nowożytność	
102	Przecław	100-71	11	29	osada osada osada	prahistoria epoka brązu (k. łużycka) nowożytność	
103	Przecław	100-71	12	30	osada ślad osadnictwa	prahistoria epoka brązu (k. łużycka)	
104	Przecław	100-71	13	33	ślad osadnictwa	neolit	
105	Przecław	100-71	14	34	ślad osadnictwa	neolit	
106	Przecław	100-71	15	35	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
107	Przecław	100-71	16	36	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	epoka kamienia prahistoria nowożytność	
108	Przecław	100-71	17	37	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	prahistoria epoka brązu nowożytność	
109	Przecław	100-71	18	48	ślad osadnictwa osada	neolit nowożytność	
110	Przecław	100-71	19	49	ślad osadnictwa osada	wczesne średniowiecze nowożytność	
111	**Rzemień**	**99-71**	**1**	**1**	**ślad osadnictwa cmentarzysko ?**	**epoka kamienia lub wczesna epoka brązu okres lateński (k. pomorska) pradzieje**	**C-62 z 08.12.1969 r.**
112	Rzemień	99-71	2	2	dwór obronny	XV?/XVI-XVII w.	
113	Rzemień	99-71	3	3	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
114	Rzemień	99-71	4	4	ślad osadnictwa	mezolit?	
115	Rzemień	99-71	5	5	ślad osadnictwa	pradzieje	
116	Rzemień	99-71	6	6	ślad osadnictwa osada?	epoka brązu pradzieje	
117	Rzemień	99-71	7	7	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka kamienia pradzieje	

118	Rzemień	99-71	8	10	osada?	wczesne średniowiecze	
119	Rzemień	99-71	9	11	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
120	Rzemień	99-71	10	12	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze	
121	Rzemień	99-71	11	13	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska) wczesne średniowiecze	
122	Rzemień	99-71	12	14	ślad osadnictwa	grupa tarnobrzeska	
123	Rzemień	99-71	13	15	ślad osadnictwa	pradzieje	
124	Rzemień	99-71	14	16	osada?	pradzieje	
125	Rzemień	99-71	15	17	osada?	pradzieje	
126	Rzemień	99-71	16	19	ślad osadnictwa	pradzieje	
127	Rzemień	99-71	17	20	osada	okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
128	Mielec, ob. w granicach miejscowości Rzemień (gmina Przecław)	99-71	24	23	osada? ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska) pradzieje	
129	Pustków (gmina Żyraków), częściowo również na terenie miejscowości Tuszyma (gmina) Przecław)	100-71	1	3	osada osada ślad osadnictwa	k. łużycka okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	
130	**Tuszyma**	**100-71**	**1**	**1**	**ślad osadnictwa osada osada osada**	**neolit epoka brązu-halsstat (k. łużycka) okres wpływów rzymskich (k. przeworska) wczesne średniowiecze**	**C-67 z 22.12.1971 r.**
131	Tuszyma	100-71	2	2	ślad osadnictwa osada osada	schyłek paleolitu lub mezolit k. łużycka okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
132	Tuszyma	100-71	3	5	ślad osadnictwa	neolit	
133	Tuszyma	100-71	4	52	ślad osadnictwa osada	prahistoria wczesne średniowiecze	
134	Tuszyma	100-71	5	53	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
135	Tuszyma	100-71	6	54	osada	wczesne średniowiecze	
136	Tuszyma	100-71	7	61	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
137	Tuszyma	100-71	8	62	ślad osadnictwa osada	epoka kamienia wczesne średniowiecze	
138	Tuszyma	100-71	9	63	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
139	Tuszyma	100-71	10	64	osada	średniowiecze	
140	Tuszyma	100-71	11	65	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
141	Tuszyma	100-71	12	66	ślad osadnictwa	neolit	
142	Tuszyma	100-71	13	67	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
143	Tuszyma	100-71	14	68	ślad po dawnym dworze		
144	Tuszyma	100-71	15	69	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
145	Tuszyma	100-71	16	70	ślad osadnictwa osada	prahistoria wczesne średniowiecze	

146	Tuszyma	100-71	17	71	ślad osadnictwa osada	prahistoria wczesne średniowiecze	
147	Tuszyma	100-71	18	72	osada osada ślad osadnictwa osada	prahistoria epoka brązu (k. łużycka) okres wpływów rzymskich średniowiecze	
148	Tuszyma	100-71	19	73	ślad osadnictwa osada	prahistoria wczesne średniowiecze	
149	**Tuszyma**	**100-71**	**20**	**74**	**osada**	**epoka brązu-halsztat (k. łużycka)**	**C-66 z 22.12.1971 r.**
150	Tuszyma	100-71	21	75	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
151	Tuszyma	100-71	22	76	osada osada	prahistoria wczesne średniowiecze	
152	Tuszyma	100-71	23	77	ślad osadnictwa ślad osadnictwa osada	prahistoria epoka brązu-halsstat (k. łużycka) wczesne średniowiecze	
153	Tuszyma	100-71	24	78	ślad osadnictwa osada osada	epoka kamienia prahistoria nowożytność	
154	Tuszyma	100-71	25	79	osada osada	k. łużycka nowożytność	
155	Tuszyma	100-71	26	80	osada ślad osadnictwa	prahistoria epoka brązu-halsstat (k. łużycka)	
156	Tuszyma	100-71	27	81	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
157	Tuszyma	100-71	28	82	ślad osadnictwa osada osada osada	neolit prahistoria epoka brązu-halsstat (k. łużycka) nowożytność	
158	Tuszyma	100-71	29	83	osada ślad osadnictwa	prahistoria epoka brązu	
159	Tuszyma	100-71	30	84	ślad osadnictwa	schyłek paleolitu	
160	Tuszyma	100-71	31	85	ślad osadnictwa	neolit	
161	Tuszyma	100-71	32	86	ślad osadnictwa osada	neolit prahistoria	
162	Tuszyma	100-71	33	87	ślad osadnictwa	epoka kamienia	
163	Tuszyma	100-71	34	88	ślad osadnictwa osada	prahistoria epoka brązu-hallstat (k. łużycka)	
164	Tuszyma	100-71	35	89	ślad osadnictwa osada ślad osadnictwa	epoka kamienia prahistoria epoka brązu (k. łużycka)	

165	Tuszyma	100-71	36	101	ślad osadnictwa osada osada osada	epoka kamienia prahistoria epoka brązu wczesne średniowiecze	
166	Tuszyma	100-71	37	102	osada	prahistoria	
167	Tuszyma	100-71	38	104	ślad osadnictwa	prahistoria	
168	Tuszyma	99-71	39	8	ślad osadnictwa osada	k. mierzanowicka grupa tarnobrzeska	
169	Tuszyma	99-71	40	9	ślad osadnictwa	prahistoria	
170	Wylów	99-70	1	18	ślad osadnictwa	epoka kamienia-wczesna epoka brązu	
171	Wylów	99-70	2	19	ślad osadnictwa	neolit-wczesna epoka brązu	
172	Wylów	99-70	3	20	ślad osadnictwa	mezolit	
173	Wylów	99-70	4	21	ślad osadnictwa	mezolit	
174	Wylów	99-70	5	22	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka kamienia pradzieje	
175	Wylów	99-70	6	23	obozowisko ślad osadnictwa	mezolit wczesna epoka brązu	
176	**Zaborcze**	**99-71**	**1**	**39**	**osada**	**grupa tarnobrzeska III faza**	**C-69 z 26.09.1978 r.**
177	Zaborcze	99-71	2	40	osada	III okres epoki brązu	
178	Zaborcze	99-71	3	41	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska) pradzieje	
179	Zaborcze	99-71	4	42	ślad osadnictwa	pradzieje	
180	Zaborcze	99-71	5	43	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	k. mierzanowicka pradzieje	
181	Zaborcze	99-71	6	44	ślad osadnictwa	paleolit schyłkowy lub mezolit	
182	Zaborcze	99-71	7	45	ślad osadnictwa osada	epoka brązu grupa tarnobrzeska	
183	Zaborcze	99-71	8	46	osada	grupa tarnobrzeska	
184	Zaborcze	99-71	9	47	ślad osadnictwa	pradzieje	
185	Zaborcze	99-71	10	48	osada osada osada	grupa tarnobrzeska okres wpływów rzymskich (k. przeworska) pradzieje	
186	Zaborcze	99-71	11	49	osada? ślad osadnictwa	epoka brązu pradzieje	
187	Zaborcze	99-71	12	50	ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich (k. przeworska)	
188	Zaborcze	99-71	13	51	ślad osadnictwa	grupa tarnobrzeska	

Materiały wykorzystane w tekście:

1) Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. *(Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.)*.
2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami *(t. j. Dz. U. z 2025, poz. 537, ze zm.)*.
3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1153)*.
4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 527, ze zm.*).
5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 418*).
6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 647, ze zm.)*.
7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 884*).
8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (*t. j. Dz. z U. 2025, poz. 1077, ze zm.)*.
9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1173)*.
10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie *(t. j. Dz. U. z 2024, poz. 1491, ze zm.)*.
11) Ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 637)*.
12) Ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych *(t. j. Dz. U. 2018, poz. 2337)*.
13) Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu *(t. j. Dz. U. 2015, poz. 774, ze zm.)*.
14) Ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych *(t. j. Dz. U. 2024, poz. 82)*.
15) Ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym *(t. j. Dz. U. 2024, poz. 1176, ze zm.)*.
16) Ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 567)*.
17) Ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 707*).
18) Ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn *(t. j. Dz. U. 2025, poz. 769, ze zm.)*.
19) Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji *(t. j. Dz. U. 2024, poz. 278)*.
20) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach *(t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385)*.
21) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach *(t. j. Dz. U. z 2022, poz. 2393)*.
22) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach *(t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1173)*.
23) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków *(Dz. U. z 2019, poz. 1721)*.
24) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem *(Dz. U. z 2019, poz. 1886)*.
25) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa *(Dz. U. z 2017, poz. 928)*.
26) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 30.09.2024 r. zmieniające rozporządzenie ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2024 r. poz. 1462);*

27) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne *(Dz. U. z 2014, poz. 110).*
28) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków *(Dz. U. z 2004, nr 30, poz. 259).*
29) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych *(Dz. U. z 2004, nr 212, poz. 2153).*
30) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę *(Dz. U. z 2011, nr 89, poz. 510).*
31) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 19.07.2019 r. ws. wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej *(Dz. U. z 2019, poz. 1470).*
32) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 3.02.2006 r. zmieniające rozporządzenie ws. odznaki „Za opiekę nad zabytkami" *(Dz. U. z 2006, nr 24, poz. 181).*
33) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 09.04.2004 r. ws. organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków *(Dz. U. z 2004, nr 75, poz. 706).*
34) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 01.04.2004 r. ws. nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych *(Dz. U. z 2004, nr 71, poz. 650).*
35) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026.
36) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030,
37) Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.
38) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025.
39) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030.
40) Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2030.
41) Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2022-2030.
42) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przecław.
43) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielopole Skrzyńskie.
44) Strategia Rozwoju Gminy Przecław na lata 2016 - 2026.
45) Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Dorzecze Wisłoki" na lata 2022 – 2030.
46) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przecław.
47) Materiały udostępnione przez Urząd Miasta Przecław.
48) Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Przecław, 2012.
49) J. Figurska-Dudek, D. Kuśnierz-Krupa, J. Malczewska, K. Kuśnierz, Historia rozwoju przestrzennego Przecławia w średniowieczu w kontekście bieżącej ochrony konserwatorskiej – wybrane zagadnienia, [w:] Wiadomości Konserwatorskie (Warszawa). Nr 63 (2020), s. 33-45.

www.zabytek.pl
https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/
www.nid.pl
www.samorzad.nid.pl

Spis tabel i rycin:

Ryc. 1. Gmina Przecław (źródło: https://przeclaw.geoportal-krajowy.pl).

Tabela 1. Zabytki nieruchome z terenu Gminy Przecław wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego.
Tabela 2. Stanowiska archeologiczne Gminy Przecław wpisane do rejestru zabytków.

Uzasadnienie

Ochrona zabytków oraz sprawowanie opieki nad nimi stanowi jedno z zadań własnych gminy, realizowanych zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym. Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, gmina zobowiązana jest do opracowania i uchwalenia przez Radę Miejską „Gminnego programu opieki nad zabytkami" na okres czterech lat.

Celem Gminnego programu opieki nad zabytkami jest w szczególności włączenie zagadnień związanych z ochroną zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego, z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych i zasad równowagi ekologicznej, zahamowanie procesów degradacji zabytków oraz poprawa stanu ich zachowania, właściwe wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego, podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla celów społecznych, turystycznych i edukacyjnych, a także wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych na opiekę nad zabytkami, określenie zasad współpracy z właścicielami zabytków w celu eliminowania sytuacji konfliktowych związanych z ich użytkowaniem, realizacja przedsięwzięć sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami zgodnie z art. 87 ust. 4 powyższej ustawy ogłaszany jest w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym. Wypełniając obowiazek wynikający ze stosownych przepisów, uzasadnione jest podjęcie niniejszej uchwały.